

Kaupunkiviljely maankäytön suunnittelussa

viidessä Suomen suurimmassa kaupungissa

Annika Nurmi

Examensarbete för hortonom (YH)-examen
Utbildningsprogrammet för landskapsplanering
Raseborg 2013

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Annika Nurmi

Koulutusohjelma ja paikkakunta: Maisemasuunnittelu, Raasepori

Ohjaaja: Elina Regårdh

Nimeke: Kaupunkiviljely maankäytön suunnittelussa – viidessä Suomen suurimmassa kaupungissa

Päivämäärä 12.5.2013

Sivumäärä 51

Liitteet 1

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen aiheena on kaupunkiviljely maankäytön suunnittelussa viidessä Suomen suurimmassa kaupungissa. Tarkoituksena on selvittää, onko hyötykasvien viljelyn mahdollisuus otettu huomioon uusien alueiden kaavoituksessa Helsingissä, Espoossa, Tampereella, Vantaalla ja Turussa. Lisäksi etsitään vastauksia kysymyksiin miksi ja miten. Työssä halutaan myös selvittää, millä kaavoitustasolla hyötykasvien viljelyn mahdollisuus otetaan huomioon. Menetelmänä käytetään laadullista tutkimusta, jonka aineisto on kerätty edellä mainittujen kaupunkien aluearkkitehteille suunnatun, sähköpostitse lähetetyn kyselyn avulla.

Pääkaupunkiseudun kaupungeissa Espoossa ja Vantaalla hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on otettu hyvin huomioon uusien alueiden kaavoituksessa. Perinteisten kaupunkiviljelymahdollisuuksien, kuten viljelypalstojen ja siirtolapuutarhojen, rinnalle on löydetty myös muita vaihtoehtoja, kuten esimerkiksi pienemmät palstat ja kattoviljely. Hyötykasvien viljely on yleensä huomioitu vasta asemakaavassa, jos se on huomioitu ylipäätään kaavoituksessa. Yleiset motiivit hyötykasvien viljelyn huomioon ottamiseen ovat mm. asukkaiden juurruttaminen alueeseen ja yhteisöllisyys. Kaupunkiviljelyn huomioon ottaminen kaavoituksessa on kehittynyt, ja se otetaan jo huomioon aikaisemmassa vaiheessa ja ylipäätään kaavoituksessa. Kuitenkin toisilla alueilla kaupunkiviljelyllä on vain väliaikainen asema maankäytössä. Tulevaisuus näyttää, onko kaupunkiviljely kasvava trendi ja tuleeeko sille pysyvä asema kaupunkien kaavoituksessa ja maankäytössä.

Kieli: Suomi

Avainsanat: kaupunkiviljely, maankäyttö, kaavoitus, viljelypalstat

BACHELOR'S THESIS

Author: Annika Nurmi

Degree Programme: Landscape Planning and Design, Raseborg

Supervisors: Elina Regårdh

Title: Urban Agriculture in Land Use Planning in the Five Biggest Cities in Finland/

Kaupunkiviljely maankäytön suunnittelussa – Suomen viidessä suurimmassa kaupungissa

Date 12 May 2013

Number of pages 51

Appendices 1

Summary

The subject of this research is urban agriculture in land use planning in the five biggest cities in Finland. The aim was to find out whether the possibility of urban agriculture has been taken into account when planning new urban areas in Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa and Turku. In addition, I am looking for answers to questions of why and how. I also wanted to know in which planning stage the possibility of urban agriculture has been taken into account. I used a qualitative research method and the data was collected using a questionnaire by email to city area architects in the cities mentioned above. The possibility of urban agriculture was well taken into account in the metropolitan area cities of Espoo and Vantaa. Along with traditional urban agriculture, such as allotment plots and urban cottage areas, there have been other options found, such as smaller plots and roof gardening. Urban agriculture is usually taken into account in the city's detail plan, if it has been taken into account in general. The rooting of the inhabitants and the community were a few of the general motives why the urban agriculture had been taken into account. Including urban agriculture in city planning has evolved and it is taken into account in earlier stages of the planning. However, in some areas urban agriculture has only temporary status in the land use of the city. The future will show whether urban agriculture is a growing trend and if it will have a permanent status in city planning and land use.

Language: Finnish Key words: urban agriculture, city planning, land-use, allotment plots

EXAMENSARBETE

Författare: Annika Nurmi

Utbildningsprogram och ort: Landskapsplanering, Raseborg

Handledare: Elina Regårdh

Titel: Det urbana jordbrukets beaktande vid planering av markanvändningen i de fem största städerna i Finland

Datum 12.5.2013

Sidantal 51

Bilagor 1

Abstrakt

Ämnet för denna forskning är det urbana jordbrukets beaktande vid planering av markanvändningen i de fem största städerna i Finland. Syftet var att ta reda på om det urbana jordbruket har beaktats i planeringen av nya stadsområden i Helsingfors, Esbo, Tammerfors, Vanda och Åbo. Dessutom letar jag efter svar på frågorna varför och hur. Jag ville också veta i vilket planeringsstadium möjligheten har beaktats. Jag använde en kvalitativ forskningsmetod och data samlades in genom en enkät via e-post till stadsområdes arkitekter i städerna som nämns ovan. Städerna av huvudregionen, Esbo och Vanda, hade beaktats bra urbant jordbruket i planeringen. Parallellt med traditionellt urbant jordbruk, såsom odlingslotter och kolonistugor, har det visat sig andra alternativ såsom mindre lotter och takodling. Det urbana jordbruket brukar beaktas i stadsplaneringen, om den har beaktats i allmänhet. Några av de allmänna motiven till varför det urbana jordbruket hade beaktats, var att rota invånare och att skapa gemenskap. Urbant jordbruk i stadsplanering har utvecklats och det har beaktats i tidigare skeden i planeringen. Men i vissa områden har det urbana jordbruket endast tillfällig status i stadens markanvändning. Framtiden får utvisa om det urbana jordbruket är en växande trend, samt om det att ha en permanent status i stadsplaneringen och markanvändningen.

Språk: Finska

Nyckelord: urbant jordbruk, stadsplanering, markanvändning, odlingslotter

Det urbana jordbrukets beaktande vid planering av markanvändningen i de fem största städerna i Finland

Svensk sammanfattning av examensarbetet

Utvecklingen av vårt samhälle upplevs i dag inte enbart positivt och runt om i världen har man därför blivit allt mera intresserade av de möjligheter som det urbana jordbruket kan erbjuda. Ett exempel av utvecklingen är att livsmedelsproduktionen numera, på grund av samhällets urbanisering och industrialisering, oftast placeras på annan ort än där själva förnödenheterna konsumeras. Energiförbrukningen ökar också på grund av längre transportsträckor och förädling av livsmedel vilket i sin tur ökar miljöförstöringen. I jämförelse med tidigare lever vi dessutom ett mera stillasittande liv, oftast inomhus samtidigt som tryggheten i städerna har minskat.

Med begreppet "det urbana jordbruket" avses i detta arbete den odling av nyttoväxter som utövas i tätorter och utkanten av städerna. Odlingsmetoderna varierar stort och omfattar allt mellan krukodling på balkonger och spannmålsodling i utkanten av tätorterna.

Det urbana jordbruket har som tema börjat få allt mera utrymme i media vilket också var en av anledningarna till mitt intresse för ämnet. Avsikten med detta arbete var att undersöka hur hänsyn tas till de olika aspekterna för nyttoväxtodlingen just vid planläggning av nya stadsområden. Samtidigt ville jag kartlägga det urbana jordbrukets möjligheter, förutsättningar och risker inom stadsmiljö.

I examensarbete kartläggs således på vilket sätt det urbana jordbruket beaktats vid planering av nya områden, specifikt i våra fem största städer i Finland. Ämnet har här beskrivits närmast ur perspektivet för planering av markanvändningen. Avsikten med arbetet var även att försöka hitta de vanligaste orsakerna det urbana jordbruket beaktas eller inte beaktas vid stadsplaneringen.

Det urbana jordbruket, bakgrund

Under 1900-talet har utvecklingen i västvärlden lett till att den tidigare så vanliga produktionen av livsmedel i hemmiljö gradvis upphört. Hushållens roll har övergått från produktion till enbart konsumtion och jordbruksarealen i utkanten av tätorter har minskat. I strävan för att behålla en del av livsmedelsproduktionen inom tätorter behövs således nya kreativa sätt. Naturligtvis bör man samtidigt utveckla olika

alternativ för markanvändningen.

Det urbana jordbruket erbjuder direkta förmåner i form av närproduktion och därutöver en hel del andra fördelar bl.a. inverkas allmän hälsa och mental vitalitet gynnsamt. Odling i stadsmiljö kan dessutom ge nya möjligheter för inlärning och sociala program samt gemenskapskänsla och samhörighet, för att inte glömma de ekonomiska fördelarna. Naturligtvis inverkas även stadsmiljön positivt när den utvecklas till ett grönare område (Gorgolewski, Komisar & Nasr 2011). En grönare stadsmiljö påverkar även områdets dagvattensystem och mikroklimat på ett gynnsamt sätt (Gorgolewski, Komisar & Nasr 2011).

Grundförutsättningarna för all nyttoväxtsodling är tillräcklig solljus, rent vatten och bördig jord. Förorenad mark och bevattningsvatten anses vara en större riskfaktor än luftföroeningen just vid odling i stadsmiljö (Lovell 2010). Det urbana jordbrukets fördelar anses här dock ha större inverkan än dessa riskfaktorer. Övriga utmaningar och riskfaktorer kan i detta samband vara brist på kunskap och erfarenhet hos nya fritidsodlare (Gorgolewski, Komisar & Nasr 2011). Vid planering av områden för enskilda odlingslotter är det också avgörande att kunna garantera platsen trygghet och tillgänglighet för allmänheten.

Finlands fem största städer – som i slutet på 2011 var Helsingfors, Esbo, Tammerfors, Vanda och Åbo – har enligt Befolkningsregistercentralen ett sammanlagt invånarantal på ca 1,5 milj. och varje stad har minst 0,15 milj. invånare (Väestökisterikeskus 2012). Inom städerna odlas och växer nyttoväxter på olika områden t ex odlingslotter, område för kolonistugor och -odlingar men även i stadens parker. Det urbana jordbruket kan också utövas på takområden, balkonger och gårdsområden för olika typer av bostadshus. Dessutom utövas s.k. gerillaodlingar på stadens tomter, i alla fall i Helsingfors området (Dodo ry 2011).

Upplevelsen av för rekreations- och fritidsområden i stadsmiljö och dess planeringsprinciper

Stads- och regionplaneringens avsikt är att skapa ett enhetligt område för gemensam, allmän användning av dess invånare. Det är en stor utmaning att samtidigt bygg upp en kompakt infrastruktur för stadsboende och även kunna erbjuda mångsidiga tjänster i form som t ex grönområden (Tyrväinen & Korpela 2009).

När våra grönområden och andra miljöer erbjuder besökaren glädje och estetiska upplevelser bidrar detta också till fortsatt, aktivt utnyttjande av grönområdena (Kuoppa 2010). En miljö som inte är visuellt tilltalande besöks inte på eget initiativ (Bohn & Viljoen 2005a) men om miljön erbjuder glädje och upplevelser lockar den till aktivitet och omvårdnad (Kuoppa 2010). Hur eget och angenämt ett område känns påverkas i hög grad av hur användbart och tillgängligt det upplevs (Hasu 2009). Även en stadsbo kan rota sig i en miljö som hon upplever som sin egen och gemensam så att hon vill vårda och ta vara på den (Kuoppa 2010).

Men hjälp av en generalplan skall man, enligt Miljöministeriet, fastslå placeringen av rekreationsområden, bevara de gröna förbindelserna och upprätthålla ett nätverk av grönområden (Ympäristöministeriö 2012). Generalplanen omfattar och berör området för en hel kommun medans en delgeneralplan endast avser en viss del av kommunen. Utförandet av en generalplan regleras såväl av de riksomfattande riktlinjerna för markanvändning som av landskapsplanens målsättning men naturligtvis även av vår markanvändnings- och bygglagsättning (Ympäristöministeriö 2012).

Planering av markanvändningen och det urbana jordbruket

Vårt samhälle håller oundvikligen på att urbaniseras samtidigt som vårt levnadssätt har blivit mera individualistiskt betonat. Sammanhållningen i bostadsområden har minskat eftersom människor umgås mindre med varandra och oftast inte ens känner sina grannar (Tyrväinen & Korpela 2009). Fritidsaktiviteter utövas allt mera inomhus och merparten av vår tid spenderas stillasittande vid datorer eller med elektronik såväl på arbetet som på fritiden (Tyrväinen & Korpela 2009). Mot denna bakgrund är det uppenbart att grönområdets roll som aktivitetserbjudande i framtiden kommer att vara viktig t ex vid planering av markanvändningen. Att satsa på grönområden med möjlighet till urbant jordbruk är ett praktexempel på en socialt, miljö- och hälsomässigt gynnsammare framtidsutveckling.

Inom litteraturen om planering av markanvändningen verkar det vara svårt att jämföra områden med möjligheter till urbant jordbruk med andra alternativ eftersom detta skulle kräva utvärdering av alla enskilda verksamheter och funktioner på området. Enbart utvärdering av rekreation och fritidsaktiviteter är relativt svårt beroende på odlingsområdets olika användningssätta eller på hur man definierar

begreppet "rekreation" (Lovell 2010). Människor uppskattar också helt olika saker i en miljö och vårt förhållande till miljön varierar också under olika de livsfaserna (Tapaninen & Kotilainen 2002).

Ett grönområde med möjlighet till urbant jordbruk kan erbjuda ett mångsidigt urval aktiviteter men trots detta verkar de boende favorisera andra alternativ av markanvändning som t ex naturparker eller idrottsplatser (Lovell 2010). För att det urbana jordbruket skall upplevas tilltalande samt som ett vitalt och konkurrenskraftigt alternativ för markanvändning bör dess betydande fördelar kunna påvisas och dokumenteras som motivering. Utöver fördelarna för den direkta livsmedelsproduktionen och hälsan bör man även lyfta fram det urbana jordbrukets betydelse för de ekologiska och kulturella aspekterna inom samhället (Lovell 2010). Enligt en arbetsgrupp för bl.a. koloniträdgårdsverksamheten är intresset för kombinationen nyttoväxtsodling och matkultur en uppgående trend i vårt samhälle (Siirtolapuutarha- ja kesämajatyöryhmä 2009). Det verkar dock som odlingsområden inom stadsplaneringen än så länge har en temporärmässig status och de anses sällan permanenta eller anslutningsbara med den övriga stadsmiljön (Lovell 2010).

Även vid stadsplanering representerar det urbana jordbruket flere aspekter och kan ha många uppgifter, de flesta med stark anknytning till hållbar utveckling. Verksamheter som har ett samband med det urbana jordbruket är t ex samhällets energikonsumtion och livsmedelsproduktion samt rörelsefrihet, transport, handel och konkurrenskraft. I anslutning till dessa berörs även energiförsörjningen och avfallshanteringen samt naturens biologiska mångfald och mikroklimatet, omsorgen för naturlandskapet och grönområden såväl som ekonomin, samhörigheten och folkhälsan samt kulturen och undervisningen (Lovell 2010). God och mångsidig stadsplanering stöder dessa delområden genom hållbar utveckling (Tyrväinen och Korpela, 2009).

Metoden och materialet

Material till detta examensarbete samlades genom kvalitativ forskning. Metoden valdes eftersom den fokuserar sig på att mera ingående granska orsakerna och sambanden bakom en specifik företeelse för att förstå den – istället för att statistiskt, kvantitativt mäta ett fenomen (Koivula, Suihko & Tyrväinen 2002).

Föremålet för min forskning var hur man i samband med stadsplaneringen tar hänsyn

till det urbana jordbruket. Målgruppen för undersökningen var stadsarkitekterna i de fem största städer i Finland. Material till undersökningen samlade jag in med hjälp av en enkätblankett som sändes till de utvalda deltagarna. Enkätens frågor var mestadels s.k. öppna frågor på grund av den valda forskningsmetoden.

Enkäten med bifogat följebrev (se Bilaga 1) sändes med e-post den 7.11.2012 till stadsarkitekterna i Helsingfors och Esbo samt Tammerfors, Vanda och Åbo. Antalet mottagare för enkäten var i Helsingfors 13 och i Esbo 7 personer samt i Vanda 4 personer, som inte kunde nås. I Åbo erhöles den av 10 personer och Tammerfors riktades den till Palvelupiste Frenckell, en service central för stadsmiljö och kollektivtrafik. Totalt skickades enkäten således till 34 personer och en statlig tjänstecentral. Antalet returnerade svar var totalt 12 stycken så svarsprocenten blev 35.

Materialet granskades genom innehållsanalys. Deltagarna hade inte alltid svarat på frågan i helheten enligt enkäten. Därför indelade jag svaren i mindre enheter per fråga och kategoriserade svaren för att omgrupperade dem till en ny helhet före analysen.

Resultatet

Av de utsända enkäterna erhöles svar från Helsingfors, Esbo och Vanda samt Åbo. Tammerfors stadsarkitekters erfarenheter kunde inte analyseras eftersom inga svar på enkäten från dem erhöles. Svarsfrekvensen i helhet var således ganska låg, endast 35 procent.

Det är svårt att göra en generell sammanfattning om ämnet på basen av responsen eftersom svaren ofta handlade om specifika detaljlösningar för någon viss stadsdel. Enligt min mening reflekterade svaren i högre grad de enstaka deltagares åsikter än de officiella riktlinjerna för staden. Det urbana jordbruket ansågs av svararna som ett yrkesmässigt väsentligt och intressant ämne som också upplevdes trevligt och trendigt aktuellt.

Från Helsingfors erhöles svar på enkäten från tre stadsdelsarkitekter. I stadsdelen Degerö (Laajasalo) i östra Helsingfors visade svaret att man vid stadsplaneringen tagit hänsyn till det urbana jordbruket. Däremot angav svaren att detta inte gjorts vid planeringen av stadsdelarna Centrala Böle (Keski-Pasila) och Västra hamnen

(Länsisatama).

I Esbo har möjligheten till nyttoväxtsodling beaktats ganska varierade vid planering av olika områden och stadsdelar. De nya områdena skiljer sig mycket från varandra och möjligheterna att vid planering kunna beakta det urbana jordbruket är därför ganska omväxlande. En del av områden har planlagts som småhusområden där de boende har möjligheten till gårdsodling på tillhörande tomter. "Speciellt på tätbebyggda bostadsområden, där odlingsmöjligheter på tillhörande tomter saknas, försöker vi genom områdesplaneringen gynna nyttoväxtodling på generella odlingsplatser", säger landskapsarkitekten från Västra Esbo.

Stadsplanen i Vanda är inte alltför kompakt och tät så nyttoväxtodling ansågs vara möjlig på nästa alla områden. I Åbo konstaterades möjligheterna varierar mellan de olika områdena.

Det finns många anledningar varför man vid stadsplanering vill ta hänsyn till möjligheterna till det urbana jordbruket. Oftast vill man gynna hållbar utveckling och planering. Framförallt är stadsodling en rekreationstjänst som önskas av många samtidigt som nyttoväxtodling lämpar sig väl på vissa områden. "Det urbana jordbruket är en fritidssysselsättning bland många", säger landskapsarkitekten i Vanda". Fortsättningsvis konstateras också att "Förutom boende och sysselsättning vill staden erbjuda sina invånare möjligheten till olika fritidssysslor som främjar trivsel och välmående". Man anser också att det urbana jordbruket ökar samhörigheten och de boende får starkare anknytning till sin omgivning samtidigt som hälsa och mental vitalitet ökar. Odlingsplatser passar oftast in i landskapet och miljön men gynnar också produktionen av närmät och den ekologiska hållbarheten. Utöver detta betonas de möjligheter som odling i stadsmiljö erbjuder undervisningen i skolor och daghem.

Man kunde från enkäten fastställa att om det urbana jordbruket beaktades vid planering skedde detta oftast först vid detaljplanens uppgörande. Arkitekten i Gamla Esbo regionen konstaterar därför att "Frågan borde beaktas redan vid konstruerandet av delgeneralplanerna, före detaljplaneringen". Fortsättningsvis konstateras också att "Då skulle odling i stadsmiljö främjas även i den fortsatta planeringen". Om detta förverkligas kan bestämda områden för ändmålet reserveras i god tid samt ägande- och hyresförhållandena klarläggas och behövlig kommunalteknik inplaneras i förväg.

”Odlingslotter ingår oftast inte i generalplanen eftersom de i praktiken kan utföras inom park- och rekreationsområden utan separata reservationer och anmärkningar i planen” säger den regionala arkitekten i Norra Esbo och fortsätter ”Odlingsplatser inplaneras vanligtvis först vid detaljplaneringen av bostadskvarter, parker och skolområden”.

Områden reserverade för traditionellt jordbruk ingår i generalplanen men där specificeras sällan områden får nyttoväxt- eller hobbyodling. Landskapsarkitekten i Vanda konstaterar också att ”Odlingslotternas placering finns inte med i stadens generalplan”.

De typer av områden som man enligt enkäten främst i stadsplanerna reserverat för det urbana jordbruket är t ex odlingslotter, gemensamma gårdar byggda som terrasser och etager, takodlingar och koloniträdgårdar, skol- och daghemsgårdar samt odlingsåkrar. Planen förverkligas inte alltid i sin helhet även om man i den reserverat området för t ex en koloniträdgård eller takodling. Landskapsarkitekten i Vanda berättar också att ”Alla reservationer i stadsplaner förverkligas inte t ex på grund av att ingen efterfråga uppstått”.

När man talar om det urbana jordbruk nämns åkerbruket sällan. Denna verksamhet kan anses som produktion av närmät även om grödan, t ex säd, förädlas vidare på annan ort. ”Genom åkerbruk kan vi uppleva årstidernas och livsmedelsproduktionens variation tydligt och konkret” konstaterar den regionala arkitekten i Gamla Esbo.

Diskussion

Undersökningens enkät returnerades av en tredjedel av mottagarna. Både Esbo och Vanda uppvisade en god svarsfrekvens däremot blev resultatet från Helsingfors litet sämre. Endast den andra av två returnerade svar från Åbo kunde anses vara användbart i undersökningen. Inga svar på enkäten erhöles från Tammerfors vilket troligtvis berodde på att enkäten sändes till Palvelupiste Frenckell (tjänstecentralen för stadsmiljö och kollektivtrafik) utan specificerade mottagare inom målgruppen.

Huruvida man beaktar nyttoväxtsodlingen vid stadsplanering verkar vara starkt beroende av hur passande och lämpligt verksamheten är för ett visst område. Som komplement till odlingslotter och koloniträdgårdar har man utvecklat nya, positiva

lösningar. Planläggning av mindre odlingslotter är ett dylikt exempel som tar hänsyn till dagens häktiska tempo och samtidigt göra det enklare att starta en egen odling.

I undersökningen ansågs det urbana jordbruket främst som en rekreationstjänst och fritidssysselsättning, mera sällan som ett alternativt sätt att odla föda trots att produktion av närmat inom vissa regioner var ett betydande tema. Sanningen är att odlingslotter och övrig odling i stadsmiljö är en småskalig verksamhet som inte har en avgörande betydelse vid utfodrandet av populationen, kanske med undantag av det traditionella åkerbruket. Som begreppet kopplas "det urbana jordbruket" oftast ihop med hobbyodling till skillnad från storskaligt, produktionsorienterat åkerbruk.

Områden med odlingsmöjligheter är efterfrågade och flitigt använda, i alla fall i huvudstadsregionen. Trots detta finns det områdesplaner vars reservationer för odlingslotter eller koloniträdgårdar inte förverkligats på grund av den låga efterfrågan. Av någon anledning finns det ibland, på olika platser, ett högre utbud än efterfrågan eller omvänt mindre utbud än efterfrågan. Genom undersökningen kunde man inte fastställa varför utbudet och efterfrågan inte alltid motsvarar varandra, detta borde forskas mera ingående.

I enkätsvaren betonades att när hänsyn till det urbana jordbruket tas vid stadsplaneringen ökar samhörigheten och invånarnas förankring till området. Enkätsvaren kunde således bestyrka det jag i teoridelen tagit upp om hur en stadsmiljö upplevs och det urbana jordbrukets inverkan på populationen. Vidare bekräftades, i enlighet med teorin, stadsodlingens positiva inverkan på hälsa och mental vitalitet, främjande av nya inlärningsmöjligheter, ekologiskt levnadssätt och hållbar utveckling samt gynnande av produktion av närmat. De ekonomiska fördelarna stadsodlingen kan erbjuda togs upp i teoridelen men framkom inte i enkätsvaren.

Odlingslotter måste vara estetiskt tilltalande och välvårdade så att de blir allmänt accepterade och väcker ökat intresse för lotterna. Enligt enkätsvaren upplevde inte alla boende odlingsområden enbart positivt utan de kunde anses ovårdade och trassliga, ett konstaterande som även kom upp i teoridelen. I enkäten betonades att en del boende t.o.m. ansåg odlingslotterna minska markvärdet och orsaka en negativ trafikökning på området. Argumentet talar starkt för betydelsen av redan vid generalplaneringen beakta det urbana jordbruket så att verksamheten kan

förverkligas kontrollerat, som en del av den positiva utvecklingen.

I teoridelen tar jag upp både general- och delgeneralplaneringen. Enligt enkätsvaren tas hänsyn till det urbana jordbruket först vid detaljplanens fasen. Att gå igenom alla fem städers otaliga detaljplaner hade dock varit allt för omfattande för detta arbete. Om en granskning om det urbana jordbrukets beaktade vid detaljplaneringsfasen görs bör undersökningen begränsas till ett mindre antal representativa områden.

Undersökningsföremålet för mitt examensarbete och det valda ämnet var krävande. Det var svårt att hitta tillräckligt grundligt källmaterial trots att jag granskade ett rikligt urval publikationer som på ett eller annat sätt behandlade ämnet. Detta har säkerligen bidragit till att teoridelen kan verka litet ytlig. De flesta publikationer beskriver inte den rådande verkligheten utan verkar mera ge uttryck för författarnas åsikter. Sammanfattning av teorin i detta arbete stöds i alla fall av den gjorda enkäten, kunde jag konstatera.

Jag hoppas att detta arbete framförallt kan bidra till ökad diskussion om ämnet. Det urbana jordbruket är ett mycket omfattande ämne. Enligt min mening kan "det urbana jordbruket" som begrepp delas upp i två enskilda delar; hobbyodlingen och det professionella åkerbruket. Som intressant framtidsstudie föreslår jag därför t ex tema om åkerbruket och dess bevarande vid utkanten av städerna. Ett annat förslag kunde vara behovet av koloniträdgårdar i dagens stadsmiljö. Skillnaden i efterfråga och utbud på olika områden, som nämndes i diskussionsdelen, är också en fråga värt närmare granskning.

Framtiden får utvisa om det urbana jordbruket förblir en uppgående trend eller om entusiasmen falna inför nästa högkonjunktur. Avslutningsvis kan jag konstatera att landskapsarkitekter och arkitekter, i alla fall inom huvudstadsregionen, mycket positivt antagit sig rollen av förändringsinnovatörer och bland annat parallellt med de traditionella lösningarna aktivt söker och skapar nya alternativ.

1 Johdanto	16
2 Kaupunkiviljely	17
2.1 Ruoantuotanto kaupunkialueella	18
2.2 Kaupunkiviljelyn mahdollisuudet	18
2.3 Kaupunkiviljelyn vaatimukset ja riskit	19
2.4 Kaupunkiviljely nykyään Suomen suurissa kaupungeissa	20
2.4.1 Viljelypalsta	20
2.4.2 Siirtolapuutarhat	22
2.4.3 Muut mahdolliset kaupunkiviljelyalueet	23
3 Kaupunkiympäristön virkistys- ja vapaa-ajanalueiden kokeminen ja suunnitteluperiaatteet	24
3.1 Kaupunkiympäristön kokeminen	24
3.1.1 Viihtyisä ja motivoiva ympäristö	25
3.1.2 Yhteisöllisyys ja turvallinen ympäristö	25
3.2 Kaupunkien virkistys- ja vapaa-ajan-alueiden suunnitteluperiaatteita yleiskaava- ja osayleiskaavatasolla	26
3.2.1 Helsinki	26
3.2.2 Espoo	27
3.2.3 Vantaa	28
3.2.4 Tampere	29
3.2.5 Turku	30
4 Kaupunkiviljely maankäytön suunnittelussa	31
4.1 Kaupunkiviljely ja kaupunkimaisema	32
4.2 Kaupunkiviljely ja motivoiva ympäristö	34
4.3 Kokemuksia Helsingin Eko-Viikistä	34
5 Tutkimuksen kulku	35
6 Tutkimustulokset	37
6.1 Onko hyötykasvien viljelyn mahdollisuus otettu huomioon uusien alueiden kaavoituksessa?	37
6.2 Miksi hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on haluttu/ei ole haluttu ottaa huomioon kaavoituksessa?	38
6.3 Minkä tason kaavoituksessa?	40
6.4 Miten hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on otettu huomioon?	41
7 Tulosten pohdinta ja johtopäätökset	43
7.1 Tutkimusmenetelmän luotettavuuden tarkastelua	43

7.2 Tutkimustulosten pohdintaa	44
7.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheita	46

Lähteet

Liitteet

1 Johdanto

Yhteiskunnan kaupungistuminen ja teollistuminen on vienyt ruoantuotannon kauemmaksi sieltä, missä se kulutetaan. Ruoan jalostaminen ja kuljetusmatkat lisäävät energiankulutusta ja näin ollen ympäristön saastumista. Ihmiset liikkuvat ja viettävät vähemmän aikaa ulkona kuin ennen ja lisäksi turvallisuuden tunne on vähentynyt kaupungeissa. Tällaisten lisääntyvien haittojen myötä on alettu kiinnostumaan kaupunkiviljelyn mahdollisuuksista ja eduista ympäri maailmaa.

Kaupunkiviljelyllä tarkoitetaan tässä työssä kaupunkialueella tai sen laitamilla tapahtuvaa hyötykasvien viljelyä. Kaupunkiviljelyllä voidaan tarkoittaa ruokkuviljelyä parvekkeella tai viljan viljelyä kaupungin laitamilla. Kaupunkiviljely on viime aikoina ollut paljon esillä mediassa. Kiinnostuinkin aiheesta osittain siitä syystä ja halusin tutkia, kuinka hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on otettu huomioon uusien alueiden suunnittelussa kaupungeissa. Halusin myös tietää, mitkä ovat kaupunkiviljelyn mahdollisuudet ja vaatimukset sekä riskit kaupunkialueella.

Tarkastelen aihetta maankäytön suunnittelun kannalta. Opinnäytetyöni selvittää, kuinka kaupunkiviljely on otettu huomioon uusien alueiden kaavoituksessa viidessä Suomen suurimmassa kaupungissa. Tarkoituksena on myös löytää, mitkä ovat yleiset motiivit kaupunkiviljelyn huomioon ottamiseen tai sen huomiotta jättämiseen kaavoituksessa.

Tutkimusmenetelmänä käytän laadullista tutkimusta. Aineiston keruu tapahtui sähköpostikyselynä viiden Suomen suurimman kaupungin aluearkkitehdeille. Teoriaosuudessa käsittelen kaupunkiviljelyä yleisellä tasolla, kaupunkiympäristön virkistys- ja vapaa-ajanalueiden kokemista ja suunnitteluperiaatteita sekä kaupunkiviljelyä maankäytön suunnittelussa. Tutkimuksen kulku on omana lukuna, jonka jälkeen käsittelen tutkimustulokset ja niiden pohdinnan sekä johtopäätökset.

Toivon, että opinnäytetyöni toimii ajatusten herättäjänä ja lyhyenä johdantona aiheeseen. Aihetta voidaan pitää tärkeänä, koska se koskettaa meitä kaikkia tavalla tai toisella. Kaupunkiviljelyyn on meillä kaikilla paljon mahdollisuuksia, kun vain minimoidaan riskit ja otetaan huomioon, mitä hyötykasvien kasvattaminen vaatii.

2 Kaupunkiviljely

Kaupunkiviljelyllä tarkoitetaan tässä työssä kaikenlaista kaupunkialueella tapahtuvaa hyötykasvien viljelyä ja kasvattamista. Se voi olla pienen mittakaavan parvekkeella tapahtuvaa vihannesten kasvattamista tai suuren mittakaavan kaupunkien laitamilla tapahtuvaa peltojen viljelyä. Tässä kappaleessa käsitellään yleisesti kaupunkien ruoantuotantoa sekä kaupunkiviljelyn mahdollisuuksia, vaatimuksia ja riskejä. Lisäksi käydään läpi Suomen viiden suurimman kaupungin nykyisiä kaupunkiviljely mahdollisuuksia.

2.1 Ruoantuotanto kaupunkialueella

Kestävän kehityksen ajatuksen mukaisesti kaupungeja olisi hyvä tarkastella sen suhteen, miten suurta hyötyaluetta ne tarvitsevat tullakseen toimeen, miten suuria materiaali- ja energiamääriä ne käyttävät ja miten suurille maantieteellisille alueille niiden jätteet johdetaan (Koskiahho 1997). Gorgolewski, Komisar ja Nasrin vuonna 2011 ilmestyneessä kirjassa *Carrot City* käsitellään laajasti kaupunkilaisten ruokahuoltoa sekä sen haasteita ja mahdollisuuksia. 1900-luvun aikana ruoantuotanto on läntisissä maissa siirtynyt vähitellen pois kotoa ja kodeista on tullut ainoastaan paikkoja, jossa kulutetaan. Maatalousmaat vähenevät taajamien reunoilta ja uusia luovia tapoja säilyttää ruoantuotanto kaupungeissa tarvitaan. Samalla kuitenkin pitää mahdollistaa maankäytön kehittyminen.

Edellisessä kappaleessa mainitussa kirjassa yhdistetään kaupunkien erottaminen suorasta ruoantuotannosta moniin tämän päivän maailman ongelmiin kuten ilmastonmuutos, lihavuus, saasteet, energian saannin turvaaminen ja köyhyys (Gorgolewski, Komisar ja Nasr 2011). Tietenkään kaikki edellä mainitut ongelmat eivät johdu pelkästään siitä, että ruoantuotanto on muuttunut ja siirtynyt pois kaupunkialueelta tai kaupunkien ympäriltä. Kuitenkin nykyinen teollinen elintarvikkeiden tuottaminen ja valmistaminen voidaan yhdistää vahinkoihin, joita on aiheutunut luonnolle ruoan valmistuksesta ja pitkistä kuljetusmatkoista aiheutuneesta korkeasta energiankäytöstä (Gorgolewski, Komisar ja Nasr 2011). Ruoan matkaa lyhentämällä vähennetään kuljetusmatkoista aiheutuvia liikennepäästöjä (Helsingin

kaupungin tietokeskus 2000) sekä vähennetään riippuvuutta pitkistä ruoanjakeluketjuista (Gorgolewski, Komisar ja Nasr 2011).

Puhuttaessa pienimuotoisesta omatarveviljelystä on vallalla käsitys, että viljelysten hoitamiseen tarvittavaa aikaa on vaikea irrottaa kiireisestä 2000-luvun elämäntyylistä, ja esimerkiksi aika mikä käytetään ostoksilla vastaa sitä aikaa mikä tarvitaan kasteluun, rikkaruohojen kitkemiseen ja sadonkorjuuseen (Gorgolewski, Komisar ja Nasr 2011). Kyse on siis enemmänkin asenteesta ja siitä, kuinka aika halutaan käyttää.

2.2 Kaupunkiviljelyn mahdollisuudet

Kaupunkiviljelyn mahdollisia etuja ovat ruoantuotannon suorien etujen lisäksi myös vaikutukset terveyteen ja mielenterveyteen, oppimismahdollisuudet, erilaiset sosiaaliset ohjelmat, yhteisöllisyyden luominen sekä taloudelliset hyödyt. Se voi olla myös osa kaupunkien vihreyttämisestä (Gorgolewski, Komisar ja Nasr 2011). Vihreyttäminen puolestaan hyödyttää kaupunkien hulevesijärjestelmää ja parantaa kaupunkien mikroilmastoa (Gorgolewski, Komisar ja Nasr 2011).

Suomessa väestö ikääntyy ja terveydenhuollon menot kasvavat, joten tarvitaan edullisia keinoja terveyden edistämiseksi ja ylläpitämiseksi (Tyrväinen ja Korpela 2009). Stigsdotter ja Grahn (2004) selvittivät parvekkeiden, sisäpihojen istutusten sekä muiden pihapuutarhojen vaikutuksista stressin sietokykyyn (Hasu 2009). Tutkimuksessa todettiin tehokkaimmaksi stressikokemuksia vähentäväksi tekijäksi suora yhteys puutarhaan, joka oli tehokkaampi hyvinvointia edistävä ympäristö kuin lähipuisto (Hasu 2009). Lisäksi puutarhatyöt ja palstaviljely toimivat hyvänä vastapainona digimaailman katoavaisuudelle (Hasu 2009).

Esikaupunkialueilla kodin ja viljelysten läheisyys nähdään myös oppimismahdollisuutena (Gorgolewski, Komisar ja Nasr 2011). Yksi kaupunkiviljelyn mahdollisuuksista onkin liittää hyötykasvien kasvattaminen ja viljely sekä sadonkorjuu koulujen ja päiväkotien opetukseen. Se luo mahdollisuuksia opettaa erilaisia taitoja ja tietoja kuten ruoan tekeminen, ravitsemustieto, kasvien kasvamiseen liittyvät tieteelliset faktat, ympäristötieto, talous ja ryhmätyöskentely

(Lovell 2010). Kaupunkiviljelyä voi myös hyödyntää maahanmuuttajien sopeutumisessa paikalliseen kulttuuriin ja lisätä maahanmuuttotaustaisten viljelijöiden tarpeellisuuden tunnetta yhteiskunnan osana ja itseluottamusta sekä vähentää ennakkoluuloja (Lehtonen 2010).

Kaupunkiviljely tunnetaan enemmän sen ekologisista ja ympäristöllisistä näkökulmista eikä niinkään tuotannollisesta näkökulmasta. Suurin hyöty kaupunkiviljelyssä on se, että ruoantuotanto tapahtuu kuluttajien lähellä (Lovell 2010). Lähialueilla tuotettua ruokaa käyttää joko tuottaja itse tai sitten se myydään eteenpäin, mikä puolestaan hyödyttää tuottajaa rahallisesti (Lovell 2010). Kaupunkiviljelyn tuotannolliset mahdollisuudet ovat laajat. Se voi olla vihannesten ja hedelmien kasvattamista, lääkekasvien tuotantoa ja maustekasvien tuotantoa (Lovell 2010).

2.3 Kaupunkiviljelyn vaatimukset ja riskit

Tarvittavat tekijät hyötykasvien kasvattamiseksi ovat riittävä auringonvalo, puhdas vesi ja maaperä. Kaupunkialueella viljeltyjen ja kasvatettujen ruokakasvien sadosta puhuttaessa herää kysymys siitä, kuinka puhtaita ja turvallisia ne ovat. Kaupunkialueella maaperän ja kasteluveden saastuneisuus ovat riskitekijöitä eivät niinkään ilmansaasteet (Lovell 2010). Riskitekijöiden arvioidaan kuitenkin olevan pienempiä kuin kaupunkiviljelyn edut. Kuitenkin tutkimukset osoittavat ei-hyväksyttäviä arvoja joillekin raskasmetalleille kuten lyijylle. Asiaa pitäisikin tutkia laajemmin, jotta voitaisiin tarkasti selvittää maaperän, ilmaston ja kasteluveden vaikutukset eri ruokakasveihin. (Lovell 2010) Helsingissä maaperän haitta-ainepitoisuudet ovat kotitarveviljelyn kuten palsta- ja laatikkoviljelyn kannalta merkityksettömiä. Ilmansaasteita voi laskeutua kasvien pinnoille hiukkasina, mutta ne saadaan huuhdeltua pois vedellä ennen käyttöä. (Ranta 2010)

Haasteita luo lisäksi tiedon ja osaamisen puuttuminen kokemattomien puutarhureiden joukossa esimerkiksi siinä, kuinka istutetaan ja hoidetaan hyötykasveja erityisesti luomuviljelyssä (Gorgolewski, Komisar ja Nasr 2011). Yhteisön pitäisikin ottaa vastuu tarjoamalla ihmisille ne resurssit, joita tarvitaan alueiden pitämiseen siisteinä ja turvallisinä ihmisten terveydelle (Gorgolewski,

Komisar ja Nasr 2011).

Erillisten viljelypalsta-alueiden turvallisuus ja saavutettavuus ovat oleellisia ratkaistavia asioita suunnittelussa. Yksi ongelmista on yksityisen omaisuuden turvaaminen (Crouch ja Wiltshire 2005). Viljelypalsta-alueiden yleistä turvallisuutta pystytään lisäämään puistosuunnittelun keinoin, kuten valaistuilla kulkureiteillä, pensaikkojen raivaamisella ja suojaistutuksilla. Saavutettavuuden tavoite on esimerkiksi Helsingin kaupungin alueella, että viljelypalsta-alueet olisivat kävelymatkan tai pyöräilymatkan päässä kotoa. Tämä on myös päivittäisen hoidon kannalta tärkeää. (Laihonen 2003)

2.4 Kaupunkiviljely nykyään Suomen suurissa kaupungeissa

Suomen viisi suurinta kaupunkia olivat 31.12.2011 Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa ja Turku (Väestörekisterikeskus 2012). Yhteensä näissä kaupungeissa on asukkaita lähes 1,5 miljoonaa ja jokaisessa vähintään 150 000 asukasta (Väestörekisterikeskus 2012). Näissä kaupungeissa kasvatetaan ja kasvaa hyötykasveja erilaisilla alueilla, kuten viljelypalstoilla, siirtola- tai ryhmäpuutarhoissa sekä kaupungin puistoissa. Kaupunkiviljely on mahdollista myös katoilla sekä talojen pihoilla ja parvekkeilla. Lisäksi Dodo ry:llä on luvattomia sissiviljelyksiä kaupungintonteilla ainakin Helsingissä (Dodo ry 2011).

2.4.1 Viljelypalstat

Viljelypalsta-alueet kuuluvat kaupunkien viheralueisiin. Ne ovat siis julkista aluetta ja kaikkien kaupunkilaisten käytettävissä (Laihonen 2003). Palstat ovat kuitenkin vuokralaisten yksityisaluetta. Viljelypalsta-alueet sijaitsevat kaupunkien vuokraamilla alueilla, joita hoitavat erilaiset yhdistykset esimerkiksi kaupunginosa- tai palstaviljely-yhdistys. Espoossa kaupunki vuokraa palstat suoraan viljelijöille (Espoon kaupunki, viljelypalstat 2012). Turussa ja Tampereella palstat on vuokrattu 4H-yhdistyksille. Yhdistykset on velvoitettu vuokraamaan viljelypalstat ensisijaisesti lähiseudun asukkaille ja ne vastaavat viljelypalsta-alueiden käyttö- ja hoito-ohjeiden noudattamisesta (Laihonen 2003).

Helsingissä Rakennusvirasto tekee vuokrasopimukset yhdistysten kanssa yleensä viideksi vuodeksi. Jos alueen tilanne ei ole selkeä, sopimus tehdään 1-2 vuodeksi (Laihonen 2003). Espoossa kaupunki vuokraa palstat viljelijöille yhdeksi viljelykaudeksi kerrallaan, mutta sillä on oikeus irtisanoa sopimus heti, mikäli tarvitsee palsta-aluetta muuhun käyttöön (Espoon kaupunki, viljelypalstat, vuokrasäännöt 2012).

Tällä hetkellä Helsingissä on viljelypalsta-alueita 39 kappaletta (Tegel 2011) ja niitä löytyy tasaisesti koko kaupungin alueelta (Laihonen 2003). Poikkeuksen muodostavat kantakaupunki, Lauttasaari ja muut kaupungin suuret asutuskäytössä olevat saaret, joilla viljelypalsta-alueita ei ole. Alueiden luonne vaihtelee peltomaisista puistomaisiin riippuen niiden historiallisesta taustasta. Esimerkki puistomaisesta viljelypalsta-alueesta löytyy Vuosaaren Porslahdesta. Entinen peltoaukea on ruudutettu palstoiksi ja ruudukon reunoille on istutettu puita. (Laihonen 2003)

Espoossa viljelypalsta-alueita on 12 kappaletta (Espoon kaupunki, viljelypalstat 2012), Vantaalla 16 kappaletta (Suojanen 2011), Tampereella 14 kappaletta (Teiskon-Tampereen 4H-yhdistys, palstat 2013) ja Turussa 13 kappaletta (Turun kaupunki, viljelypalstat 2011).

Kaikissa viidessä kaupungissa viljelypalsta-alueet on jaettu palstoiksi, joiden koko on noin yksi aari (Laihonen 2003). Tampereella on mahdollista vuokrata myös puolen aarin kokoinen palsta (Teiskon-Tampereen 4H-yhdistys, palstat 2013) ja Espooseen valmistui 2012 uusi viljelypalsta-alue, jossa palstan koko on 9 neliötä (Espoon kaupunki, Jousenkaaren viljelypalstat 2012).

Palsta-alueilla on erilaisia kaupunkien rakentamia palveluja. Esimerkiksi Helsingissä palsta-alueiden maat on ojitettu sekä maa on peruskunnostettu (Tegel 2011). Kaupunki huolehtii alueista ruoppaamalla suurimmat ojat ja niittämällä laajimmat nurmialueet sekä hoitamalla alueen puut (Laihonen 2003). Lisäksi alueilla on vesipisteet (Tegel 2011), joiden kunnosta kuitenkin huolehtivat yhdistykset (Laihonen 2003). Yhdistykset huolehtivat myös jätehuollosta sekä alueelle kaupungin toimesta sijoitettujen viljelypalsta-aluetta palvelevien rakenteiden hoidosta (Laihonen 2003). Turussa kaupunki huolehtii kevätmuokkauksesta ja syyskynnöstä (Turun 4H-yhdistys,

viljelypalstat 2013).

Palstojen käyttö- ja hoito-ohjeet vaihtelevat hieman kaupungeittain ja riippuen siitä, onko kyseessä yksivuotinen vai monivuotinen palsta. Peruseriaateiltaan ne kuitenkin ovat samanlaisia. Esimerkiksi Helsingin kaupungin viljelypalsta-alueen käyttö- ja hoito-ohjeissa (Helsingin kaupunki, viljelypalsta-alueen käyttö- ja hoito-ohjeet 2009) määrätään, että viljelypalstat on viljeltävä ja pidettävä hoidettuna. Käyttö- ja hoito-ohjeissa myös mainitaan, että viljely on aloitettava toukokuun loppuun mennessä. Palstalle ei saa istuttaa puita tai puuvartisia koristepensaita sekä korkeintaan 1,5 metriseksi kasvavia marjapensaita. Palstalle on mahdollista rakentaa pieni kompostikehikko ja varastolaatikko puutarhatyökaluille, mutta esimerkiksi kiinteitä grillejä tai muita rakennelmia ei saa. Alueella syntyvä kompostoituva jäte kompostoidaan palstalla.

2.4.2 Siirtolapuutarhat

Siirtolapuutarhoja on kaikissa Suomen viidessä suurimmassa kaupungissa. Alunperin ne on perustettu työläisperheiden vapaa-ajan viettoon ja puutarhanviljelyyn (Siirtolapuutarha- ja kesämajatyöryhmä 2009). Ne ovat osa kulttuurihistoriaa ja elävää kaupunkikulttuuria. Niiden merkitys osana kaupunkilaisten ruokahuoltoa korostui 1900-luvun alkupuoliskolla ja erityisesti sota- ja pula-aikana. Nykyään ne ovat myös ekologinen vaihtoehto satojen kilometrien kesämökkimatkoille. Alueiden tiivyyden ja ulkoilmaelämän ansiosta ne ovat muodostuneet myös hyvin sosiaalisiksi ja yhteisöllisiksi. Siirtolapuutarhat ovat julkisilla liikenteellä saavutettavissa ja sijaitsevat yleensä lähellä vakituista asuinpaikkaa. (Siirtolapuutarha- ja kesämajatyöryhmä 2009)

Helsingissä siirtolapuutarhoja on yhdeksän (Siirtolapuutarha- ja kesämajatyöryhmä 2009). Espoossa on tällä hetkellä kaksi siirtolapuutarhaa, mutta rakenteilla on vielä yksi (Marttinen 2012). Vantaalla on kaksi siirtolapuutarha-aluetta (Marttinen 2012), Tampereella 4 kappaletta (Tampereen kaupunki, siirtolapuutarhat 2012) ja Turussa kolme (Turun kaupunki, siirtolapuutarhat 2012).

2.4.3 Muut mahdolliset kaupunkiviljelyalueet

Edellisissä kappaleissa mainittujen viljelypalstojen ja siirtolapuutarhojen lisäksi kaupungin puistoissa, katoilla sekä talojen pihoiden ja parvekkeilla kasvaa ja kasvatetaan erilaisia hyötykasveja. Kaupunkien puistoissa kasvaa erilaisia hedelmä- ja marjikasveja, mutta esimerkiksi Helsingissä näiden satoa ei kuitenkaan kannusteta hyödyntämään seuraavista syistä johtuen (Tegel 2011). Syötävien marjojen ja hedelmien tunnistaminen saattaa olla vaikeaa, koska kaupungin puistoissa kasvaa myös syötäväksi kelpaamattomia ja myrkyllisiä marjoja ja hedelmiä (Tegel 2011). Lisäksi puistojen maaperän raskasmetallipitoisuuksia ei ole tutkittu niin, että Helsingin kaupunki pystyisi takaamaan sadon puhtauden ja terveellisyyden (Tegel 2011).

Helsingin rakennusviraston suunnitteluasiantuntijan Satu Tegelin vuonna 2011 tekemästä lausunnosta koskien kaupunki- ja kattoviljelyn edistämistä selviää, että asemakaavoilla voitaisiin edistää kattoterassien perustamista. Myös olemassa oleviin rakennuksiin olisi mahdollista sijoittaa hyötykasvien viljelyyn sopivia terasseja esimerkiksi asemakaavan tarkistuksen tai lisä- tai muutosrakentamisen yhteydessä. Tässä yhteydessä Helsingin rakennusviraston mahdollisuudet edistää kattoviljelyä Helsingissä rajoittuisivat viljelyneuvonnan tarjoamiseen helsinkiläisille.

Kaupunkiviljely soveltuu hyvin tapahtuvaksi talojen pihoiden ja parvekkeilla. Esimerkiksi Helsingissä on noin 6 000 kerrostalopihaa, joilla on mahdollista edistää hyötykasvien viljelyä (Tegel 2011). Omakoti- ja rivitalopihoiden voidaan myös lisätä hyötykasvien viljelyä. Syötävien kasvien kasvattaminen pihoiden on monella tavalla helpompaa kuin niiden kasvattaminen julkisilla viheralueilla (Tegel 2011). Taloyhtiöissä sadon tasapuolinen hyödyntäminen on sovittavissa helpommin kuin kaikille yhteisillä viheralueilla. Kerrostalopihoiden sadonkorjuuta voidaan juhlistaa yhteisöllisyyttä ja taloyhtiön henkeä vahvistavilla sadonkorjuujuhilla (Tegel 2011).

Kaupunkiviljelyä voidaan kerrostalopihoiden harjoittaa helposti puisissa viljelylaatikoissa. Näin on helpompi varmistaa korjattavan sadon puhtaus, koska viljelylaatikoissa kasvit kasvatetaan puhtaassa mullassa eikä näin ollen ole vaaraa esimerkiksi raskasmetalleista (Tegel 2011). Tällaisia viljelylaatikoita on muun muassa kerrostalopihoiden Helsingissä Herttoniemessä ja Roihuvuoressa (Tegel 2011).

Martoilla ja Dodo ry:llä on myös käynnissä kampanja, jolla kannustetaan kerrostaloyhtiöitä istuttamaan pihoihleen hedelmäpuita (Dodo ry, Hedelmäpuita kerrostalopihoille 2011).

Kaiken edellä mainitun lisäksi pääkaupunkiseudun maista noin 7000 hehtaaria on peltoa. Pelloilla viljellään pääsääntöisesti vehnää. Koko maan vehnäsadosta se on noin sadasosa. (Saarinen 2010)

3 Kaupunkiympäristön virkistys- ja vapaa-ajan alueiden kokeminen ja suunnitteluperiaatteita

Lähiympäristöjen, kaupunkien ja alueiden suunnittelulla luodaan yhteistä ympäristöä. Haasteena on tuottaa samanaikaisesti tiivistä kaupunkirakentamista ja monipuolisia viheraluepalveluja (Tyrväinen ja Korpela 2009). Viheralueiden ja muun ympäristön tuottama ilo ja esteettiset elämykset lisäävät viheralueiden aktiivista käyttöä (Kuoppa 2010). Tässä kappaleessa kerrotaan kaupunkiympäristön kokemisesta sekä kaupunkien virkistys- ja vapaa-ajan alueiden suunnitteluperiaatteista.

3.1 Kaupunkiympäristön kokeminen

Rakennetun ympäristön tulisi vastata asukkaiden tarpeita ja luonto hyväksyä yhtenä osana kaupunkia (Kuoppa 2010). Kuinka viheralueet koetaan, liittyy voimakkaasti siihen, miten esteettisesti miellyttäviä ja viihtyisiä ne ovat. Visuaalinen ärsyke on välttämätön, jotta pystytään pitämään ihmisten mielenkiinto yllä (Bohn ja Viljoen 2005a). Suunnittelussa tulisi lähteä siitä, että viheralueet sekä muu ympäristö tuottavat iloa ja elämyksiä (Kuoppa 2010). Jos ympäristö ei tyydytä ihmistä visuaalisesti, siellä käydään ainoastaan pakosta, ei valinnasta (Bohn ja Viljoen 2005a). Kun ympäristö tuottaa iloa ja elämyksiä, siellä ollaan aktiivisesti ja siitä kannetaan huolta (Kuoppa 2010). Ulkoalueiden käytettävyys vaikuttaa osaltaan suuresti myös siihen, kuinka ”omaksi” eri alueet otetaan (Hasu 2009). Kaupunkilainenkin voi juurtua ympäristöönsä siinä mielessä, että tavoitteeksi tulee yhteisestä ja samalla omaksi koetusta ympäristöstä huolehtiminen (Kuoppa 2010).

3.1.1 Viihtyisä ja motivoiva ympäristö

Hyvältä ympäristöltä edellytetään viihtyisyyttä. Viihtyisä ympäristö sisältää monenlaisia mahdollisuuksia yhdessäoloon ja yksinoloon sekä erilaisten asioiden harrastamiseen. Viihtyisä ympäristö on myös hallittavissa. (Tapaninen ja Kotilainen 2002) Suunnittelussa on tärkeä tietää, millaisia alueita käytetään ja koetaan virkistävinä ja viihtyisinä eri puolilla kaupunkia. Varsinkin silloin, kun tavoitellaan kustannustehokasta viheralueisiin liittyvien palvelujen tarjontaa. Riittävän lähellä sijaitseva viihtyisä viheralue houkuttelee sen aktiiviseen käyttöön. Viheralueen tärkeitä ominaisuuksia ovat myös sen passiivinen käyttö ja esteettiset elämykset. (Tyrväinen ja Korpela 2009)

Eija Hasu teki vuonna 2009 kyselytutkimuksen Kaukalahden vuoden 2006 asuntomessualueella asumisesta ja ympäristöstä. Alueella sijaitseva Palttinapuisto koettiin steriiliksi, koska se on suunniteltu avaraksi ilman erilaisia tiloja. Puistoa ei ole jaettu esimerkiksi kasvillisuudella osiin. Näin ollen liian avoimeksi koettu, vailla innostavia toimintamahdollisuuksia oleva puisto koettiin epäkiinnostavaksi. (Hasu 2009) Usein puistot jäävätkin vain ”virkistysalueiksi” (Crouch ja Wiltshire 2005), vailla sen kummempaa toimintaa. Motivoiva ympäristö näyttäytyy käyttäjilleen rajoitteista vapaana, jossa erilaiset aktiviteetit ovat mahdollisia ja sallittuja. Alueella on avonaisia, mutta myös näkymiltään puolisoljettuja tiloja, jotka tarjoavat omaa rauhaa. (Hasu 2009)

3.1.2 Yhteisöllisyys ja turvallinen ympäristö

Yhteiskunta kaupungistuu ja yksilöllistyy kuitenkin ihmisen tarve yhteisöllisyyteen ei katoa (Siirtolapuutarha- ja kesämajatyöryhmä 2009). Yksilöllisyys ei tarkoita kuitenkaan eristäytymistä (Kuoppa 2010). Hyvä fyysinen ympäristö on yksi ihmisten hyvän elämän edellytyksistä (Tapaninen, Kauppinen ja Kivinen 2002), ja siitä puhuttaessa nousee esiin yhteisöllisyyttä kaipaava yksilöllistyvä kuluttaja (Kuoppa 2010).

Ihmisten käyttäytymismahdollisuuksiin vaikuttavat ympäristön erilaiset yksityisyys- ja julkisuusasteet. Jos kodinomaista toimintaa rajoitetaan, johtaa se alueeseen

juurtumattomuuteen. Ympäristöstä pidetään parempaa huolta silloin, kun pihatilat mielletään omaan kotiin kuuluvaksi. Kodin käsite, kodin koettu laajuus ja mahdollisuus vaikuttaa omaan ulkotilaan laajenevat näin koko asuinalueeseen kohdistuvaksi toiminnaksi. (Hasu 2009)

Ulkotiloilla on vahva sosiaalinen merkitys ja juuri pihatiloissa tapahtuvat asukkaiden kohtaamiset ja mahdollinen yhteisöllisyyden muodostuminen (Hasu 2009). Tapaaminen, kokoontuminen ja toisten kohtaaminen on mahdollista, mikäli sopivia paikkoja on käytettävissä. Yhteisöllisyyttä voidaan edistää luomalla ympäristöjä, jotka tarjoavat vaivattoman kuulumisen johonkin ryhmään, yhteisöön. Ympäristö itsessään tarjoaa mahdollisuuksia elämyksiin, vetäytymiseen tai yhteiseen toimintaan sekä luonnon- ja rakennetun ympäristön kunnossapitoon ja parantamiseen. (Tapaninen, Kauppinen ja Kivinen 2002)

3.2 Kaupunkien virkistys- ja vapaa-ajan-alueiden suunnitteluperiaatteita yleiskaava- ja osayleiskaavatasolla

Tässä luvussa käydään pääpiirteittäin läpi Suomen viiden suurimman kaupungin virkistys- ja vapaa-ajan-alueiden suunnitteluperiaatteita yleiskaava- ja osayleiskaavatasolla. Yleiskaavalla ratkaistaan muun muassa virkistysalueiden sijoittuminen ja varmistaa tarpeellisten viheryhteyksien sekä riittävien virkistysalueiden verkoston säilyminen (Ympäristöministeriö 2012). Yleiskaava koskee koko kuntaa ja osayleiskaava jotain osaa kunnasta. Yleiskaavan laadintaa säätelevät valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, maakuntakaavan tavoitteet sekä maankäyttö- ja rakennuslaki. (Ympäristöministeriö 2012)

3.2.1 Helsinki

Helsingin virkistys- ja vapaa-ajan alueiden määrä pinta-alallisesti on kaupungin kokonaismaapinta-alasta noin 40 %. Lisääntyvä vapaa-aika ja väestö asettavat paineita virkistysalueiden kehittämiseksi. Uuden rakentamisen myötä on huolehdittava niiden palvelutarjonnasta sekä virkistys- ja puistoaluetarjonnasta.

Lisäksi on otettava huomioon luonnon monimuotoisuuden säilyminen ja kulutuskestävyys. (Helsingin kaupunki Kaupunkisuunnitteluvirasto 2002)

Helsingin yleiskaavasta vuodelta 2002 selviää, että tämän päivän suunnitteluperiaatteisiin kuuluu sekä alueiden tehokkuuden parantaminen että yhtenäisen viherverkoston säilyttäminen ja kehittäminen. Kaupunkirakenteen tiivistämisen perusteet löytyvät ekologisuudesta, taloudellisuudesta ja tehokkuudesta. Suunnitteluperiaatteisiin ja tapaan suhtautua rakentamattomiin alueisiin vaikuttaa se, millaisena kaupunkiluonnon rooli ja merkitys ymmärretään. Perinteisesti kaupunkiympäristö ja luonto on koettu toistensa vastakohtiksi. Rakentamattomilla alueilla on kuitenkin tärkeä toiminnallinen ja kaupunkikuvaa rikastuttava merkitys. Rakentamattomilla alueilla tarkoitetaan puistoja, puistometsä- ja luonnonsuojelualueita sekä lisäksi suojaviheralueita tai kaupungin ns. joutomaa-alueita. Rakentamattomilla alueilla saattaa olla myös alueen käyttötarkoitusta tukevia rakennuksia tai rakennelmia, kuten urheilupuistoissa, hautausmailla, kartanopuistoissa ja siirtolapuutarhoissa. (Helsingin kaupunki Kaupunkisuunnitteluvirasto 2002)

Yleiskaavan mukaan viheralueet rikastuttavat kaupunkiympäristöä. Suunnittelulla voidaan puolestaan muokata luonnontilaista ympäristöä helppokulkuisemmaksi, turvallisemmaksi tai sopivammaksi erilaisille harrastuksille. Lisäksi suunnittelulla ja hoidolla pystytään kehittämään viheralueiden käyttöä ja parantamaan sen kulutuskestävyyttä. Tavoitteena voidaankin pitää kaupunkiluonnon turvaamista ja kestävää käyttöä. Kaupunkiluonto on maisemakuvallisesti rikasta ja vaihtelevaa, koska kaupungissa on ihmisen luomaa kulttuurimaisemaa luonnonmaiseman ohelle. (Helsingin kaupunki Kaupunkisuunnitteluvirasto 2002)

3.2.2 Espoo

Espoossa on kolme lainvoimaista yleiskaavaa: Espoon pohjoisosien yleiskaavat I ja II sekä Espoon eteläosien yleiskaava. Viisi osayleiskaavaa ohjaavat asemakaavoitusta niiltä osin, missä ei ole lainvoimaista yleiskaavaa. (Espoon kaupunki 2011)

Espoon eteläosien yleiskaavasta selviää, että alueidenkäytössä on varmistettava,

että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuri- ja luonnonperinnön arvot säilyvät. Hyviä ja yhtenäisiä peltoalueita ei pidä ottaa taajamatoimintojen käyttöön ilman erityisiä perusteita. Riittävien aluevarausten ja virkistysreittien kautta tulee kaikille espoolaisille varmistaa mahdollisuus nauttia merellisestä kaupungista. Se tarjoaa luonnontilaisia ja rakennettuja kaupunkimaisia rantavyöhykkeitä palveluineen virkistyskäyttöön. Virkistys tukeutuu merenrantaan, jokilaaksoihin, keskuspuistoon, vesistöihin ja järviin sekä näitä yhdistäviin viheryhteyksiin. (Espoon kaupunki 2008)

Asuntoalueiden kaupunkikuvassa on laitettu tavoitteeksi kestävä kehitys, joka edellyttää eheää ja monipuolista maankäyttöä sekä muun muassa hyvää paikallista omavaraisuutta. Espoon hajanainen kaupunkirakenne on haasteellinen kestävän kehityksen kannalta ja lähes kaikki nykyiset tavanomaiset yhdyskuntarakenteet ja ratkaisut eivät juurikaan tue kestävästä kehitystä. (Espoon kaupunki 2008)

Espoon pohjoisosien yleiskaava osa I on määritelty virkistysalueiden tarve niin, että väestömäärän ja vapaa-ajan kasvaessa lisääntyy paine erityisesti lähivirkistysalueisiin ja ulkoilualueisiin. Kaavassa on ulkoilureitistön ja urheilukeskusten lisäksi mainittu siirtolapuutarhat. Siirtolapuutarha-aluevarauksia on osoitettu yleiskaavassa neljä kappaletta. (Espoon kaupunki 1994)

Keskuspuisto I osayleiskaavan tarkoituksena on muun muassa luoda edellytykset viljelysmaiden säilymiselle maatalouskäytössä. Asutukseen liittyvillä peltomailla luodaan edellytyksiä asukkaiden kasvien kasvattamiseen ja hoitoon liittyville harrastuksille. (Espoon kaupunki 1996) Keskuspuiston II osayleiskaavassa kerrotaan, että tärkeää on kehittää jokamiehen ulkoliikuntamahdollisuuksia, joka tarkoittaa yleensä tavallisen hyötyliikunnan ja luontoliikunnan mahdollistamista. Osa kaava-alueella sijaitsevista pelloista on osoitettu puutarhanviljelyyn. (Espoon kaupunki 2004)

3.2.3 Vantaa

Vantaalla on voimassa yksi yleiskaava ja yksi osayleiskaava. Yleiskaavan tavoitteisiin liittyvässä Vantaan maankäytön kehityskuvassa on määritelty, että hyvä elinympäristö on kaunis, toimiva, terveellinen ja turvallinen. Kaupunkirakenteen tärkeä elementti on

viheraluejärjestelmä. Viheralueet vaikuttavat merkittävästi asuinalueiden arvostukseen ja viihtyisyyteen sekä erilaiset ja monipuoliset viheralueet lisäävät hyvinvointia. Ihmiset liikkuvat, ulkoilevat ja viettävät aikaa yhdessä. (Vantaan kaupunki 2003)

Vantaan kaavoissa on jo luotu koko kaupungin kattava virkistysalueverkosto, tosin sen toteuttaminen on monin paikoin kesken. Virkistysalueita on paljon ja asuntoalueiden sisäinen virkistysalueverkosto on tiheä. Tiivistämiseen ja täydennysrakentamiseen on siten edellytyksiä niin, että samalla säilytetään koko kaupungin kattava virkistysalueverkosto ja hyvä lähivirkistysalueiden palvelutaso. Asumisen vaihtoehtojen monipuolisuus tarkoittaa myös monipuolisuutta virkistysalueiden tarjonnassa. Vantaalla puhutaan eheyttämisestä, jossa pyritään sekoittamaan toimintoja niin, että liikenne vähenee. (Vantaan kaupunki 2003) Viheralueiden määrää, saavutettavuutta ja luonnetta on tarkasteltava kiinteänä osana yhdyskuntien eheyttämistä ja asuinympäristön viihtyisyyden lisäämistä. (Vantaan kaupunki 2003)

Marja-Vantaan osayleiskaavassa määrittelee, että virkistysalueista muodostetaan jatkuvia vyöhykkeitä eriluonteisten asuntoalueiden väliin, jotka jäsentävät kaupunkirakennetta ja johtavat laajemmille virkistysalueille. (Vantaan kaupunki 2006)

3.2.4 Tampere

Tampereelta on käsitelty vain kantakaupungin aluetta, jossa on yksi lainvoimainen yleiskaava ja useampi osayleiskaava (Tampereen kaupunki 2012). Tampereen kantakaupungin yleiskaavasta selviää, että kaupungin viherverkko muodostetaan alueista, jotka luonnontalouden, maiseman, virkistystoimintojen ja kaupunkikuvan kannalta tulee säilyttää rakentamattomina. Viheralueiden mitoituksena on valtion virkistysaluekomitean suositus, jonka mukaan ulkoilualuetta on varattava noin 80 neliötä/asukas ja ulkoilupuistoa 40 neliötä/asukas. Viheralueiden runkona on keskuspuistokokonaisuus ja aluepuistot. Viherverkko muodostetaan maisemarakenteen sekä siihen syntyneen kulttuurimaiseman ja kaupunkirakenteen pohjalta. (Tampereen kaupunki 1998)

Kauppi-Niihaman osayleiskaavan urheilu- ja virkistysaluevaraukset koostuvat puistoista, lähivirkistysalueista, ulkoilumetsistä sekä urheilu-, ulkoilu- ja uimaranta-alueista. Niiden sijoittamisen pääperiaatteina ovat olleet sekä luonnon monimuotoisuus, kulutuskestävyys että sujuvat kulkuyhteydet ja pysäköintijärjestelyt. (Tampereen kaupunki 2008)

Myllypuron osayleiskaavassa elinympäristöä edistetään kiinnittämällä huomiota rakennetun ympäristön ajalliseen kerroksellisuuteen sekä korkeatasoisiin, alueiden omaleimaisuutta vahvistaviin, maisemakuvaan sopeutuviin ja mittakaavaltaan ihmisläheisiin rakennettuihin ympäristöihin. Taajamien kehittämisessä viheralueita hyödynnetään niin, että niistä muodostuu yhtenäisiä kokonaisuuksia. Alueiden käytöllä edistetään luonnon virkistyskäyttöä sekä luonto- ja kulttuurimatkailua parantamalla moninaiskäytön edellytyksiä. Lisäksi suojelualueverkoston ja arvokkaiden maisema-alueiden ekologisesti kestävää hyödyntämistä edistetään virkistyskäytössä, matkailun tukialueina sekä niiden lähialueiden matkailun kehittämisessä suojelutavoitteita vaarantamatta. (Tampereen kaupunki 2008)

Vuoreksen osayleiskaavassa virkistys- ja viheralueiden suunnittelun keskeisimpiä tavoitteita ovat luonnon monimuotoisuuden vaaliminen, luontoarvojen huomioonottaminen, omaehtoisen liikunnan lisääminen, turvallisen sekä viihtyisän ja kauniin ympäristön luominen. (Tampereen kaupunki 2003)

3.2.5 Turku

Turussa on tehty viherverkkosuunnitelma, joka on Turun tulevan viherkaavan osaselvitys. Viherkaavasta ei tule erillistä vahvistettavaa kaavaa vaan on osa Turun seuraavaa yleiskaavaa, Turun yleiskaava 2035. Viherkaavassa esitetään ensisijaisesti sellaisia viheralueita, jotka muodostavat verkoston tai sijaitsevat tärkeiden ulkoilureittien varsilla. Viher- ja virkistysalueita ovat puistot, ulkoilureitit, pyörätiet, urheiluhallit, liikuntapaikat ja uimarannat sekä seikkailu- ja perhepuistot. Suunnitelmassa mainitaan, että liikunta on yksi tärkeimmistä viheralueiden käyttötavoista ja merkityksistä, joita ihmiset liittävät viheralueisiin. (Turun kaupunki 2008) Viherverkkosuunnitelmassa haluttiin huomioida myös niitä merkityksiä, joita viheralueiden käyttäjät viheralueisiin liittävät (Turun kaupunki 2012) Viheralueiden

sosiaalisten arvojen kartoituksessa, joka on toteutettu 2007, mainitaan liikunnalliseksi harrastukseksi myös sienestys ja marjastus. (Turun kaupunki 2008)

Turun viherverkkoa täydentävät asuinalueet. Esimerkiksi Turun keskustan vanhojen asuinalueiden kehä, joissa yhdistyvät vehreys, esteettisyys ja ihmisen mittakaava. Tällaisten miljöiden kautta halutaan kulkea. Viherverkostoon kuuluu myös siirtolapuutarhat, jotka tuovat ympäristöön vehreyttä ja inhimillistä mittakaavaa. (Turun kaupunki 2008)

Turun yleiskaavan 2035 tavoitteissa kerrotaan, että virkistyskäytön kannalta tärkeää on, että kaupungista löytyy sekä lähellä kotia sijaitsevia virkistysalueita että laajempia ulkoilualueita, ja että siirtyminen niiden välillä on helppoa. Toimivat ulkoilu- ja pyöräilyreitit vähentävät myös autoilun tarvetta. (Turun kaupunki 2012)

4 Kaupunkiviljely maankäytön suunnittelussa

Yhteiskunta väistämättä kaupungistuu ja yksilöllistyy. Asuinalueiden yhteisöllisyys kärsii, koska ihmiset eivät enää tapaa eikä tunne naapureitaan ajanvieton siirtyessä suljettujen ovien taakse (Tyrväinen ja Korpela 2009). Liikkumattomuus lisääntyy, koska aikaa vietetään yhä enemmän tietokoneiden ja viihde-elektroniikan parissa niin työelämässä kuin vapaa-ajallakin (Tyrväinen ja Korpela 2009). Tämän takia ihmisiä aktivoivien viheralueiden merkitys kasvaa tulevaisuudessa. Yksi hyvä esimerkki aktivoivasta viheralueesta on alue, jossa kaupunkiviljely on mahdollista.

Kaupunkiviljelyä harvoin verrataan kirjallisuudessa muihin maankäytön vaihtoehtoihin, koska se vaatii eri toimintojen arvioimista. Pelkästään virkistystoimintaankin keskittymällä se on hankalaa riippuen siitä, miten viljelyalueita käytetään tai kuinka virkistys on ylipäätään määritelty. Asiaa monimutkaistaa se, että eri sosioekonomiset tai ikäryhmät arvottavat toimintoja eri tavalla. (Lovell 2010) Samassakin ympäristössä eri asiat ovat eri ihmisille tärkeitä ja suhde ympäristöön muuttuu elämänvaiheiden mukana (Tapaninen ja Kotilainen 2002).

Kaupunkiviljely tarjoaa monipuolisia toimintoja viheralueille, silti monet asukkaat

suosivat enemmän muita maankäyttötapoja, kuten luonnonpuistoja tai urheilukenttiä (Lovell 2010). Yksi perustelu kaupunkiviljelyä vastaan on se, että siitä hyöttyy enemmän yksittäiset ihmiset kuin suurempi käyttäjäkunta (Lovell 2010) varsinkin siirtolapuutarha- ja palsta-alueilla. Ruoantuotannon suorien etujen lisäksi ekologiset ja kulttuuriset ulottuvuudet pitää sisällyttää kaupunkiviljelyn perusteluihin, jotta se on elinvoimainen vaihtoehto ja pystyy kilpailemaan muusta maankäytöstä (Lovell 2010).

Kaupunkiviljely harvoin saavuttaa samanlaista huomiota ja suojelua kuin muut kilpailevat maankäytön muodot (Lovell 2010) huolimatta siitä, että aihe on tällä hetkellä kovasti pinnalla. Erilaisissa medioissa korostetaan tuoreiden elintarvikkeiden käyttöä ja luonnonmukaista pienviljelyä. Tulevaisuudessa itse kasvatetusta tuotannosta ja siihen liittyvästä ruoanlaitosta saattaa hyvinkin tulla vahvistuva trendi (Siirtolapuutarha- ja kesämajatyöryhmä 2009). Tästä huolimatta viljelyalueilla on edelleen väliaikainen status kaupunkisuunnittelussa eikä näitä alueita ajatella säilytettäväksi tai yhdistettäväksi kaupunkiympäristöön (Lovell 2010).

Kaupunkiviljely on moniulotteinen ja se liittyy kaikkiin kestävä kehityksen osa-alueisiin. Tällaisia ovat yhteiskunnan energiankulutus, ruoantuotanto, liikenne ja liikkuminen, palvelut, kauppa ja kilpailukyky ja näihin liittyvät tuotanto, energiatalous, jätehuolto, luonnon monimuotoisuus, mikroilmasto, viheralueet, talous, yhteisöllisyys, ihmisten terveys, kulttuuri ja opetus (Lovell 2010). Hyvällä kaupunkisuunnittelulla voidaan tukea näitä eri kestävä kehityksen muotoja ja sillä on keskeinen rooli korkeatasoisten ja terveyttä edistävien ympäristöjen tuottajana (Tyrväinen ja Korpela 2009).

4.1 Kaupunkiviljely ja kaupunkimaisema

Kaupunki ja hyötykasvien viljely on mahdollista integroida monella eri tavalla ja eri mittakaavassa, pienistä kaupunkipuutarhoista koko kaupungin kattavaan verkostoon (Lovell 2010). Integroiminen voidaan tehdä luovalla tavalla (Crouch ja Wiltshire 2005). Erilaista tapaa ajatella ja suunnitella kaupunkiympäristöä tarvitaan, jotta kaupunkiviljely olisi mahdollista ja mielekäs suuremmalle yleisölle. Crouchin ja Wiltshiren mielestä vuonna 2005 julkaistussa viljelypalstojen tulevaisuutta

kaupunkimaisemassa käsittelevässä artikkelissa suunnittelijan rooli on ”muutoksen” välittäminen ja keinojen etsiminen siihen, kuinka mukaudutaan elävään maisemaan ja uudenlaiseen kulttuuriin.

Helsingissä palsta-alueet ovat julkisia virkistysalueita, joihin kaikilla halukkailla on vapaa pääsy. Haaste on kuitenkin tehdä niistä laajemmin arvostettuja viheralueita. Tällaisten alueiden suunnitteluun on syytä kiinnittää huomiota, jotta ne rohkaisevat ja nostavat ohikulkijan katseen sekä innostavat tätä pohtimaan ostaisiko talikon ja liittyisi mukaan (Crouch ja Wiltshire 2005). Tällä tavoin se myös suojelee viljelyksiä ja omaisuutta ilkeiltä. Kiireiset ihmiset saadaan mahdutettua mukaan pienemmillä palstoilla tai alueilla. Ne ovat vähemmän työläitä ja esimerkiksi niissä voi olla jaettuja palveluja sekä muita mielenkiinnon herättäjiä, kuten julkista taidetta. Viljelypalstat tarjoavat erinomaisen pakopaikan, jota kaupunginpuistot tai muut viheralueet eivät pysty tarjoamaan. Palsta-alueella ihmisillä on mahdollista viljellä, luoda ja sopeutua omaan maahansa sekä näin ollen luoda oman maisemansa. (Crouch ja Wiltshire 2005)

Kaupunkiviljelyn rakennusten ja rakennelmien ulkonäön sekä niiden ympärillä olevien piha-alueiden täytyy olla esteettisesti tyydyttäviä, jotta näistä alueista tulee yleisesti hyväksytyjä ja jotta samalla lisätään näiden alueiden kiinnostavuutta (Gorgolewski, Komisar ja Nasr 2011). Palstaviljelyalueita pidetään epäsiisteinä ja sekavina (Gorgolewski, Komisar ja Nasr 2011) johtuen voimakkaasta suunnittelemattomuuden kulttuurista (Michaels 2005). Tämän takia kaupunkisuunnittelun haaste onkin tänä päivänä luoda jännittäviä ja kekseliäitä ehdotuksia, kuinka hyötykasveja kasvatetaan ja viljellään hallitusti tulevaisuuden kaupungissa (Gorgolewski, Komisar ja Nasr 2011).

Kaupunkiviljely vaikuttaa kaupunkimaiseman luonteeseen eri tavoin. Viljelykset luovat maiseman, jossa ihmiset tekevät työtä, koska viljeleminen on yleisesti ottaen työntäyteistä toimintaa. Tällaiset maisemat ovat kansoitettuja ja myös rakastettuja. Viljelty maisema muuttuu ja kehittyy vuodenaikojen mukaan, jolloin maisemassa toistuu kylvämisen ja sadonkorjuun kuvio. (Michaels 2005) Tällöin maisemassa on liikettä ja muutosta, mikä takaa visuaalisen ärsyksen (Bohn ja Viljoen 2005a) ja luo näin ollen stimuloivia maisemia sekä viljelijöille että sivustakatsojille.

Helsingissä Vuosaaren Porslahden viljelypalsta-alueen on ajateltu tuovan sisältöä virkistysalueelle ja Pikku Huopalahdessa, Talissa ja Viikissä niitä on sijoitettu kerrostalojen pihapiiriin (Laihonen 2003). Pikku Huopalahdessa palstat reunustavat nauhana asuinkorttelia ja toimivat ensimmäisen kerroksen asukkaille omana pihana. Samalla palstakaistale toimii vaihettumisvyöhykkeenä pienkerrostalon ja yleisen puiston välillä (Koivistoinen 2002). Tämä on ihanteellinen ratkaisu palstaviljelystä kiinnostuneille ihmisille, mutta toisaalta, jos ei ole kiinnostusta ja halua viljellä palstaa, niin joutuu tottumaan siihen, että ikkunoista näkyy naapuri viljelypuuhissa (Laihonen 2003).

4.2 Kaupunkiviljely ja motivoiva ympäristö

Yhdessä tekemistä voidaan opetella samoin kuin voidaan hankkia uudenlaisia valmiuksia (Tapaninen, Kauppinen ja Kivinen 2002). Yhdistävänä tekijänä yhteisön osallistumisessa ja sitoutumisessa voi olla esimerkiksi paikallinen ruoantuotanto ja siihen liittyvät muut toiminnot, kuten myyminen, ruoanlaitto ja kierrättäminen (Gorgolewski, Komisar ja Nasr 2011). Oma kokemus antaa oivalluksen siitä, että ympäristön parantaminen lisää sekä omaa että muiden hyvinvointia (Tapaninen, Kauppinen ja Kivinen 2002) ja ympäristön siisteys luo turvallisuutta (Hasu 2009). Uskallus vaikuttaa lisääntyä (Tapaninen, Kauppinen ja Kivinen 2002) ja asuinalueita arvostetaan ja näin ollen sillä halutaan pysyä (Hasu 2009). Pysyvyyden kautta korostuvat myös naapuruussuhteet (Hasu 2009).

4.3 Kokemuksia Helsingin Eko-Viikistä

Viikin alueella toteutettiin yleisperiaatteena kestävän kehityksen mukainen rakennussuunnittelu. Eko-Viikin alueella asuinkortteleiden väliin jää pitkänomaiset viheralueet, joissa on mahdollista toteuttaa erilaisia ekologiseen asumiseen liittyviä projekteja asukkaiden pihapiirissä (Kajantie 2004). Tällaisia ovat esimerkiksi asukkaiden omat viljelypalstat, valumavesien keruu ja käyttö kasteluun sekä puutarhajätteen kompostointi. Ekokortteleiden asuntokanta on omistusmuodoiltaan vaihteleva ja asukkaita oli vuonna 2003 noin 1800. Ikäjakama vastasi tuolloin

normaalia lähiöalueen ikäjakaumaa, jossa lasten ja 30-44-vuotiaiden prosentuaaliset osuudet olivat suurempia. (Kajantie 2004)

Vuonna 2004 Mira Kajantie teki kyselytutkimuksen alueella. Eko-Viikissä asumisviihtyvyyden kannalta olennaisimpana pidettiin omaa parveketta tai terassia. Oma piha ja sauna koettiin myös tärkeinä niiden osalta joilla sellainen oli, mutta saunaa pidettiin kuitenkin useammin tarpeettomana kuin omaa pihaa. Asunnoissa, joissa oli viherhuone, vain puolet oli tilaan tyytyväisiä ja kolmannes ei pitänyt sitä lainkaan merkittävänä asumisviihtyvyyden kannalta. Asuntoihin kuuluviin viljelypalstoihin tyytyväisiä oli jopa 94 %, niistä asukkaista, jotka hyödynsivät tätä mahdollisuutta. Sadevesien hyötykäyttömahdollisuuteen tyytyväisiä oli vain puolet ja niitä pidettiin lasten kannalta vaarallisina. Alueen puutarhajätekomposteihin oli tyytyväisiä käyttäjiä kolminkertainen määrä verrattuna tyytymättömiin.

Asukkaiden keskuudessa oli epätietoisuutta siitä, miten vastuut jaetaan ja kenelle tehtävät kuuluvat ja esimerkki kommentteina: ”Omenapuut ja marjapensaat hyvä idea, lapset saavat syödä suoraan pensaasta”. ”Liian avoin piha-alue. Monet käyttävät pihaa läpikulkureittinään. Marjapensaiden ja puiden tuotto mielletään kaikille kuuluvaksi eikä välitetä taloyhtiön ’omaisuudesta’”. Erikoista on, että yli viidennes vastaajista ei pitänyt ekologisuuista minkäänlaisena merkityksenä asuinalueita valittaessa, vain 15 % piti sitä erittäin tärkeänä. Asuinalueen parhaissa puolissa mainittiin toistuvasti yhteisöllisyys ja samanhenkiset ihmiset. (Kajantie 2004)

5 Tutkimuksen kulku

Olen ollut pitkään kiinnostunut kaupunkiviljelystä ja sen mahdollisuuksista. Luin ja tutustuin aiheeseen lukemalla monia eri kirjoja ja julkaisuja ennen kuin päädyin tämän tutkimuksen tutkimusongelmiin. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on otettu huomioon uusien alueiden kaavoituksessa yli 150 000 asukkaan kaupungeissa Suomessa, ja minkä tason kaavoituksessa. Lisäksi tavoitteena oli selvittää mahdolliset syyt, miksi se on haluttu ottaa huomioon tai miksi ei.

Yli 150 000 asukkaan kaupungit valitsin siitä syystä, että ne ovat mielestäni riittävän suuria, jotta voidaan puhua kaupunkiviljelystä maankäytön suunnittelussa. Suomessa oli 31.12.2011 viisi yli 150 000 asukkaan kaupunkia. Ne olivat suurusjärjestyksessä Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa ja Turku.

Tutkimusmenetelmänä käytin laadullista tutkimusta, koska tavoitteena ei ollut mitata tilastollisesti jotain tiettyä ilmiötä vaan pyrkiä ymmärtämään tietyn ilmiön esiintymisen syitä ja merkityksiä (Koivula, Suihko & Tyrväinen 2002). Laadullinen tutkimus rajoittuu yleensä pieneen tutkittavien määrään (Heikkilä 1998). Tässä tutkimuksessa kohderyhmäksi valikoitui edellä mainittujen kaupunkien aluearkkitehdit.

Aineiston keruu tapahtui kyselylomakkeen avulla. Kyselylomakkeen kysymykset olivat pääosin avoimia, koska kyseessä oli laadullinen tutkimusmenetelmä. Avoimien kysymysten avulla oli mahdollisuus saada vastaajan mielipide esille perusteellisesti, mutta toisaalta siinä oli myös mahdollisuus saada ylimalkaisia ja epätarkkoja vastauksia (Valli 2007).

Kysely saatekirjeineen (Liite 1.) lähetettiin 7.11.2012 Helsingin, Espoon, Tampereen, Vantaan ja Turun kaupungin aluearkkitehdeille sähköpostitse. Helsingin kaupungille lähetettiin 13 henkilölle, Espoossa 7 henkilölle, Vantaalle 4 henkilölle (yhtä ei tavoitettu), Tampereelle lähetettiin palvelupiste Frenckelille ja Turussa 10 henkilölle. Kyselylomake lähetettiin yhteensä 34 henkilölle ja yhdelle palvelupisteelle. Vastauksia tuli yhteensä 12. Vastausprosentti oli näin ollen 35.

Käytin tutkimusaineiston analysoimiseen sisällönanalyysimenetelmää. Tämän analyysimenetelmän avulla pyrin muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyn kuvauksen, joka kytkisi tulokset laajempaan kontekstiin (Tuomi ja Sarajärvi 2002). Koska kohdejoukko oli valittu, tutkimusta ei voitu yleistää vaan tapauksia käsiteltiin ainutlaatuisina (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007). Kyselyn vastaukset pilkoin pienempiin osiin, koska vastaukset eivät aina vastanneet kysytyyn kysymykseen ja toiset vastaukset oli kirjoitettu yhtenä ”pötkönä” ilman kysymyksiä. Luokittelin vastaukset kysymysten mukaan ja järjestin ne lopuksi uudeksi kokonaisuudeksi.

6 Tutkimustulokset

Tässä luvussa käsitellään kyselyn vastaukset. Alaluvut on otsikoitu kyselyssä olleiden kysymysten mukaan. Vastauksia tuli Helsingistä, Espoosta, Vantaalta ja Turusta. Tampereelta ei tullut vastauksia, joten sitä ei pystytty käsittelemään. Vastausprosentti jäi alhaiseksi, vain 35 prosenttiin. Vastaukset ovat enemmän kaupunginosien yksityiskohtaisempia ratkaisuja eikä aiheesta näin ollen pysty tekemään yleistävää yhteenvetoa. Vastaukset ovat osittain myös mielipiteenomaisia eivätkä näin ollen vastaa kaupunkien virallista linjaa. Aihetta pidettiin kuitenkin tärkeänä ja mielenkiintoisena sekä jopa hauskana ja muodikkaana.

6.1 Onko hyötykasvien viljelyn mahdollisuus otettu huomioon uusien alueiden kaavoituksessa?

Helsingistä vastasi kolmen kaupunginosan aluearkkitehdit. Näistä yhdessä, Laajasalossa Kruunuvuorenrannan alueella hyötykasvienviljely on otettu huomioon. Toisissa Keski-Pasilan ja Länsisataman alueilla tätä mahdollisuutta ei ole otettu huomioon.

Espoossa hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on otettu huomioon vaihtelevasti. Uudet alueet eivät ole keskenään samanlaisia ja huomioimisen edellytykset vaihtelevat suuresti alueittain. Osa uusista kaavoituskohteista on pientaloalueita, joissa asukkaiden viljely onnistuu omalla tontilla. Joissakin asemakaavoissa on kaavoitettu viljelypalstoja sekä ryhmäpuutarha-alueita. ”Kaavassa hyötykasvien viljelyä on korostettu erityisesti tiiviimmillä uusilla alueilla, joissa omilla tonteilla viljely ei ole mahdollista”, kertoo Länsi-Espoon maisema-arkkitehti. Toisaalta monet kaavahankkeet tähtäävät nykyisen maankäytön tiivistämiseen ja vapaita alueita jää usein valitettavan vähän.

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan alueet pitää suunnitella muun muassa turvallisiksi ja viihtyisiksi, joten virkistysalueita ja puistoja pyritään tietoisesti varaamaan uusille ja uudistuville alueille. Lisäksi on keskusteltu katto- ja kansipihojen viihtyisyydestä, johon lähiviljely sopisi erinomaisesti. ”Tätä on kuitenkin tuotu vain

vähän esiin kaavoitusvaiheessa, koska hankkeet eivät yleensä tästä innostu peläten rakennuskustannusten nousemista entisestään”, vastaa Vanha-Espoon aluearkkitehti.

Vantaalla lähes kaikki asemakaavat ovat niin väljiä, että kaupunkiviljely tonteilla on mahdollista. Asemakaavoissa on usein esitetty istutettavia alueita, mutta istutettavia lajeja ei yleensä ole asemakaavoissa määritelty, joten ne voivat olla yhtä hyvin hyötykuin koristekasvejakin. Toisaalta hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on esillä monissa eri asemakaavahankkeissa Vantaalla. Vantaalla Marja-Vantaan osayleiskaavan alueella hyötykasvien viljely on otettu huomioon esimerkiksi Kivistön asuntomessualueella, jossa on varattu tilaa viljelypalstoille puistossa. Vantaan maisema-arkkitehti mainitsee: ”Kivistön keskustan suunnittelussa on esitetty ajatuksia kaupunkiviljelystä ja erityisesti kattoviljelystä.”

Turussa Moision alueella on otettu huomioon hyötykasvien viljelyn mahdollisuus vaihtelevasti. Isovuoren kaava-alueeseen on sisällytetty mahdollisuus hyötykasvien viljelyyn.

6.2 Miksi hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on haluttu/ei ole haluttu ottaa huomioon kaavoituksessa? (esim. lähiruoka, yhteisöllisyys, ekologisuus, opetus, terveys jne.)

Hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on haluttu ottaa huomioon kaavoissa monista eri syistä ja se liittyy kestävään kaupunkisuunnitteluun. Se on ennen kaikkea virkistyspalvelu, jota on toivottu, ja joka sopii tietyille alueille. ”Kaupunkiviljely on yksi harrastusmahdollisuus muiden joukossa”, vastaa Vantaan maisema-arkkitehti. ”Kaupunki tarjoaa asukkailleen mahdollisuuksia paitsi asua ja tehdä työtä, mutta myös harrastaa erilaisia asioita ja siten viihtyä kaupungissa sekä voida hyvin”, hän jatkaa. Muina tärkeinä syinä mainittiin yhteisöllisyys ja asukkaiden juurruttaminen alueeseen, soveltuvuus maisemaan ja ympäristöön, vaikutus terveyteen ja mielenterveyteen sekä lähiruoka ja ekologisuus. Lisäksi myös koulujen ja päiväkotien opetus on mainittu mahdollisuutena.

Länsi-Espoon maisema-arkkitehti kirjoittaa: ”Tiiviisti rakennetuilla alueilla viljely on tehokas tapa juurruttaa asukkaita alueeseen ja luoda yhteisöllisyyttä.” Hän jatkaa seuraavasti: ”Kerrostalokortteleissa viljely tuo toimintaa muuten vähän käytetyille pihaille ja luo siten sosiaalista kontrollia ja omaa henkeä.” Tällä tavoin pihaa osoitetaan lasten tarpeiden lisäksi myös muille talon asukkaille. Lisäksi tiiviillä asuinalueilla viljelyyn pystytään hyödyntämään hulevesiä, joka selvitysten mukaan toimii hyvin osana hulevesien viivytystä.

”Terveysten ja mielenterveyden palstat vaikuttavat mielestäni siten, että näkee kättensä työn tulokset ja saa viljellä sitä mitä haluaa”, vastaa Helsingistä Kruunuvuorenrannan maisema-arkkitehti. Palveluasumisessa huonokuntoisten asukkaiden ulkoilu maantasossa toteutuu huonosti. Tällöin viljelymahdollisuudet lähellä omia huoneita, kuten parvekkeilla tai terasseilla, mahdollistaa asukkaille vuodenkierron seuraamisen viljelyn kautta.

Kaupunkiviljelyä on toivottu asukkaiden suunnasta Helsingin, Espoon ja Vantaan alueilla. Espoossa Suurpellon kaupunginosassa oli muun muassa asukkaiden vaatimuksesta toteutettava väliaikaisia palstoja puistoon, koska viljelypalstakaavaa ei ole vielä vahvistettu. Espoossa Tapiolan Jousenkaarella on myös toteutettu pienempiä 3 x 3 metrin palstoja koulun tontille, jotta alueelle on saatu enemmän viljelymaata. Helsingissä Laajasalon Kruunuvuorenrannan kaupunginosassa on myös toivottu viljelypalstoja.

Vantaalla asemakaavat eivät kovinkaan paljon rajoita kaupunkiviljelyä, mutta ”toisaalta sellaisia asemakaavoja, joissa nimenomaan rohkaistaisiin tai pakotettaisiin hyötykasvien viljelyyn, ei oikeastaan ole”, kertoo Länsi-Vantaan aluearkkitehti. Asemakaavoihin liittyvissä rakentamisohteissa on saatettu toivoa istutettavaksi esimerkiksi omena- tai kirsikkapuita. Rakentamisohte ei kuitenkaan ole juridisesti sitova. Vantaalla on myös sellaisia asemakaavoja, joissa on varauksia viljelypalstoille, mutta kysyntää ei ole kuitenkaan syntynyt.

”Kaikki eivät koe viljelyä yksinomaan positiivisena asiana vaan varsinkin viljelypalstat saatetaan kokea myös epäsiisteinä ja alueen arvoa heikentävänä asiana”, mainitsee Länsi-Espoon maisema-arkkitehti. Lisäksi asukkaat pelkäävät liikenteen lisääntymistä ja epämääräisten kulkijoiden tulemistakin alueelle. ”Tämän vuoksi kaavassa tulee

ratkaista ja osoittaa, miten viljely voidaan kaupunkikuvallisesti toteuttaa hallitusti”, Länsi-Espoon maisema-arkkitehti jatkaa.

Kyselyyn vastanneista kaksi ilmoitti selkeästi, miksi hyötykasvien viljelyä ei ole haluttu ottaa huomioon kaavoituksessa. Syitä ovat urbaani kaupunki ja keskustamaisuus sekä maa käytetään ennen kaikkea rakentamiseen. Kuitenkin näillä alueilla on esimerkiksi Dodo ry:n kaupunkiviljelmät Helsingin Keski-Pasilassa. Se on väliaikainen alueen käyttötapa, mutta siihen on suhtauduttu myönteisesti. Länsisatamassa on vihertalohanke, johon mahdollisesti tulee hyötykasveja. Kaavat eivät estä katoilla viljelyä, mutta ne ovat haastavia tuulisuuden takia. Turussa Moision aluearkkitehti koki ettei tällaisia viljelymahdollisuuksia kaipaa kukaan ja piti sitä enemmänkin ideologisena ajatteluna. Hänellä oli omakohtaisia kokemuksia tällaisten alueiden suunnittelusta.

6.3 Minkä tason kaavoituksessa?

Kyselystä selvisi, että jos hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on ylipäättänsä otettu huomioon kaavoitusvaiheessa, niin se on tehty asemakaavassa. Vanha-Espoon alueen aluearkkitehti kuitenkin mainitsee: ”Asia pitäisi huomioida jo osayleiskaavoissa tai kaavarunkotason suunnitelmissa, niin se on paremmin otettavissa huomioon jatkosuunnitelmissa”. Tällöin sille olisi varattu selkeät alueet, maanomistus ja vuokrasuhteet olisi organisoitu sekä tarvittava kunnallistekniikka järjestetty. Pohjois-Espoon aluearkkitehti puolestaan vastaa: ”Yleensä kaavoihin ei ole otettu mukaan palstaviljelyalueita siksi, että niitä voidaan toteuttaa asemakaavan puisto- ja lähivirkistysalueille ilman kaavamerkintääkin” ja hän jatkaa: ”Hyötykasvien viljelyn mahdollisuudet on otettu huomioon yleensä vasta yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa, kuten korttelisuunnitelmissa, puistosuunnitelmissa, koulujen rakennus- ja pihasuunnitelmissa.” Yleiskaavassa tasolla alueita on varattu lähinnä maatalouteen, mutta niissä ei ole erikseen käsitelty hyötykasvien viljelyä. ”Palstaviljelyalueet eivät näy yleiskaavassa”, kertoo Vantaan maisema-arkkitehti.

6.4 Miten hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on otettu huomioon? (esim. viljelypalstat, kattoviljely, puistot, koulujen pihat jne.)

Hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on otettu huomioon kaavoissa kyselyn vastausten mukaan viljelypalstoina, terasseina ja kerroksiin sijoitettaville yhteispihoina, kattoviljelynä, siirtolapuutarhoina, koulujen ja päiväkotien pihoilla sekä tietysti peltoviljelynä. Kaupunkiviljelyä on ideoitu asukastyöpajoissa ja visioissa esimerkiksi Espoossa Finnoon osayleiskaavassa. Joissain tapauksissa hankkeet eivät kuitenkaan toteudu, vaikka kaavassa olisikin merkintä esimerkiksi siirtolapuutarhasta tai vaikka kattoviljelystä. Vantaan maisema-arkkitehti kertoo: ”Asemakaavoissa on varauksia, joita kuitenkaan ei ole otettu käyttöön, koska ei ole syntynyt kysyntää”

Kaupunkiviljelystä puhuttaessa harvoin mainitaan peltoviljely, joka kuitenkin toteuttaa hyvin lähiruokatuotannon periaatetta, vaikka vilja lähtisikin jalostukseen. Vanha-Espoon aluearkkitehti kertoo: ”Peltoviljely ilmentää vuodenaikojen kiertoa ja ruoan tuotantoa selkeästi.”

Espoossa on käyty keskustelua yhdistyspohjaisesta peltoviljelystä, johon kuuluvat esimerkiksi ruokapiirien yhteispellot. Kaavallinen ohjaus on kuitenkin vastaajan mielestä hankalaa. Kaupungin peltoja voidaan vuokrata myös muille kuin paikallisille maanviljelijöille, jolloin kaavaa ei tarvita. ”Perinteinen peltoviljely on pyritty mahdollistamaan jatkossakin mikäli kaava-alueella edelleen viljellään, vaikka peltoala vähenee kaavoituksen myötä”, kertoo Länsi-Espoon maisema-arkkitehti. Pellot myös pyritään pitämään mahdollisimman laajoina ja yhtenäisinä, jotta viljely pysyisi kannattavana. Lisäksi kunnallisteknisissä suunnitelmissa huomioidaan muun muassa kaduilta liittymät pelloille sekä traktoreiden mitoitus ajoväyliä ja risteysaarekkeitä suunniteltaessa.

Kattoviljelyä pidetään soveltuvana parhaiten autokansien päällä, johon sijoitetaan asuinkerrostalojen yhteispihat sekä lisäksi palveluasumisessa terasseille ja kerroksiin sijoitettaville yhteispihoille. Esimerkiksi Espoon Saunalahdenportin, Kauklahdenväylän ja Saunalahden liikekeskuksen väliset AK-kortteleiden asemakaavassa on määräys: ”Kansipihojen istutettavasta alasta vähintään 20% tulee käyttää viljelypalstoihin/-laatikoihin ja kevytrakenteisiin, lasisiin kasvihuoneisiin.”

Länsi-Espoossa vahvistumista odottavia kaupunkiviljelyyn liittyviä asemakaavamerkintöjä ovat kasvihuoneet piholla, kartanomiljööseen liittyvä puutarha-alue, joka sisältää myös neuvontaa ja liiketoimintaa, vähemmän työlää 3 x 3 metrin urbaanit palstat ja ihan perinteiset viljelypalstat. Lisäksi ”lähiruoka ja paikallinen viljely ovat isoja teemoja Finnol I suunnittelussa”, kertoo Länsi-Espoon maisema-arkkitehti.

Joissakin hankkeissa, kuten Kallvik I, Espoonlahden keskustan kehittämissuunnitelmassa on tutkittu hyötykasvien käyttöä viheralueilla, mutta näistä ei ole erikseen määrätty kaavassa. Hedelmäpuut ja marjapensaat vaativat melko runsaasti hoitoa, kuten leikkaamista, joten siksi niitä on toistaiseksi käytetty melko vähän kaupungin hoidossa olevilla alueilla.

Vantaalla kaupunki on laatimassa selvitystä uusista siirtolapuutarha-alueista. Vanhoja siirtolapuutarhoja ovat Viherlaaksossa Viherkumpu ja Lapinkylässä Kesäheinä. Asemakaavoissa on jonkin verran esitetty myös maisemanhoitoalueita, kuten Vantaanlaaksossa ja Hämeenkylässä, jotka on tarkoitus säilyttää viljeltyinä. ”Vantaan yleiskaavassa vuodelta 2007, on esitetty myös maa- ja metsätalousalueita sekä maisemallisesti arvokkaita alueita, joiden toivotaan säilyvän viljelyksessä”, vastaa Länsi-Vantaan aluearkkitehti.

Länsi-Vantaan aluearkkitehti mainitsee, että vanhan rakennuslain (1958-99) aikana maata ei saanut asemakaavoittaa maatalousalueeksi. Peltomaa oli sen vuoksi asemakaavoitettava joko virkistysalueeksi tai erityisalueena maisemanhoitoalueeksi, jos sitä ei rakennettu. 1950-luvulla asemakaavoitettiin vielä niin isoja omakotitontteja, että viljely omalla pihalla oli mahdollista. Hän jatkaa: ”Nykyään sen on korvannut tehostunut maatalous ja kehittynyt kauppa sekä asuntojen vakiovarusteiksi vakiintuneet jääkaapit ja pakastimet”. Kauppamatkojakaan ei tarvitse kävellä vaan niitä helpottavat autot. Kaupungistumiseen liittyvä ammattien erikoistuminen antaa riittävät tulot elämiseen, jolloin kaikkia töitä ei enää tarvitse tehdä itse. Negatiiviset vaikutukset ovat työttömyys ja syrjäytyminen. Suomalaista kaupunkiviljelykulttuuria rikastuttavat maahanmuuttajat muualta maailmasta, jotka tuovat mukanaan omia ruoka- ja viljelyperinteitään. Hyötykasvien viljely voidaan harjoittaa myös parvekkeella.

Vantaalla viljelypalstoja on aikaisemmin kaavoitettu muun muassa Koivuhaan kaupunginosaan Tikkurilan keskuspuiston yhteyteen sekä Pakkalan 3C-asuinalueen yhteyteen. Näissä paikoissa palstat sijaitsevat julkisilla virkistysalueilla.

Marja-Vantaan kaavoituspäällikkö mainitsee, että Marja-Vantaan asuntomessualueen 2015 asemakaavan puistoalueelle on varattu muun muassa viljelypalsta-alue. ”Kattoviljelylle on tarjottu mahdollisuuksia, sitä ei ole kuitenkaan voitu pakottaa yksittäisten rakennusliikkeiden hankkeissa”, hän jatkaa. Lisäksi Marja-Vantaan keskustan uudessa palvelurakennuksessa, joka sisältää koulu-päiväkoti-neuvolan, tulevassa toiminnassa halutaan hyödyntää ilmiökeskeistä opetusta. Tämä sisältää viljely- ym. mahdollisuuksia lapsille.

7 Tulosten pohdinta ja johtopäätökset

7.1 Tutkimusmenetelmän luotettavuuden tarkastelua

Luotettavuuden ja pätevyyden arviointi perustuu muun muassa kyselylomakkeen, opinnäytetyön eri vaiheiden ja omien johtopäätösten pohdintaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007). Tämän tutkimuksen luotettavuuden takaamiseksi on pyritty kirjaamaan ylös koko tutkimusprosessi aineiston hankinnasta analysointiin. Kyselylomakkeen kysymysten sanavalinnalla ja niiden selkeydellä on pyritty lisäämään tutkimuksen pätevyyttä. Tutkimustuloksia käsiteltäessä on käytetty suoria lainauksia kyselyn vastauksista, ja näin ollen pyritty varmistamaan tutkimuksen luotettavuus. Lisäksi vastauksia analysoitaessa on pyritty huomioimaan se, ovatko vastaajat ymmärtäneet kysymykset niin kuin on tarkoitettu vai ovatko he vastanneet johonkin muuhun asiaan.

Vastausprosentti oli 35 prosenttia. Aineistoa olisi mielestäni voinut olla enemmän. Vastaukset olivat keskenään erilaisia eikä niin sanottua aineiston kylläntymistä tapahtunut. Siihen, miksi kyselyyn ei vastattu, on vaikuttanut luultavasti aihe. On ehkä koettu, että tämä aihe ei kosketa tämän alueen suunnittelua tai ei olla kiinnostuneita aiheesta. Vastauksista huokui mielestäni kiinnostuneisuus aihetta

kohtaan.

7.2 Tutkimustulosten pohdintaa

Kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan noin kolmasosa kyselyn saanneista. Pääkaupunkiseudun kaupungeista Espoo ja Vantaa vastasivat mielestäni hyvin kyselyyn ja Helsinki hieman heikommin. Turusta vastauksia tuli kaksi, joista vain toisessa oli kyselyyn jonkinlaisia vastauksia. Tampereelta ei tullut yhtään vastausta, mihin on luultavasti vaikuttanut se, että Tampereella kaikki kyselyt menevät palvelukeskus Frenckelin kautta enkä pystynyt lähettämään kyselyä suoraan kohderyhmälle. Pääkaupunkiseudun kaupungit ovat ilmeisesti riittävän suuria, jotta niihin vaikuttavat muualla maailmassa pinnalla olevat trendit nopeammin. Nämä kaupungit myös kasvavat voimakkaammin, jolloin uutta kaavoitusta on enemmän.

Vastausten perusteella voi arvioida, että Espoossa ollaan kiinnostuneita eniten kaupunkiviljelystä ja hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on otettu huomioon hyvin uusien alueiden suunnittelussa ainakin Länsi-Espoon asemakaavoissa. Myös Vantaalla esimerkiksi Marja-Vantaalla kaupunkiviljely on huomioitu asemakaavoissa. Asiaan tietysti vaikuttaa se, että näissä kaupunginosissa kaavoitetaan uutta ja kaupunkiviljelyn kaltaiset trendit on helpompi ottaa huomioon. Kyselystä putosi automaattisesti pois vanhat kaava-alueet ja tämä on vaikuttanut vastausten määrään.

Se, onko hyötykasvien viljelyn mahdollisuus ylipäätään huomioitu, on selkeästi riippuvainen siitä, kuinka hyvin viljely sopii tietyille alueille. Kuitenkin on mukavasti löydetty uusia ratkaisuja perinteisten palstaviljelyalueiden ja siirtolapuutarhojen lisäksi. On pyritty huomioimaan nykypäivän ”kiireinen” elämäntyyli esimerkiksi kaavoittamalla pienempiä palstoja. Maankäytön tiivistäminen on myös herättänyt keskustelua siitä, kuinka viljely saataisiin katoille ja kansirakenteille.

Kaupunkiviljelyä pidettiin ennen kaikkea virkistyspalveluna ja harrastusmahdollisuutena, ei niinkään vaihtoehtoisena ruoantuotantomuotona, vaikka joillakin kaavoitetuilla alueilla lähiruoka on suuri teema. Totta on, että palstaviljely ja muu kaupunkialueella tapahtuva viljely lukuun ottamatta perinteistä peltoviljelyä, on hyvin pienimuotoista eikä varmastikaan ruoki kaupunkien väestöä. Ehkä kysymys on

enemminkin vaihtoehtojen tarjoamisesta ja joustavuudesta. En ollut sen kummemmin määritellyt kyselyyn, mitä tarkoitan hyötykasvien viljelyllä. Muutamissa vastauksissa huomioitiin peltoviljely. Kaupunkiviljely-termi kytketään selkeästi enemmän harrastusviljelyyn eikä niinkään suurimuotoiseen peltojen viljelyyn. Kuitenkin peltoviljely asuinalueiden lähellä kaupungeissa antaa maisemallisen arvon. Se luo maiseman, joka muuttuu vuodenaikojen mukaan ja luo näin ollen tärkeän visuaalisen ärsykkeen.

Viljelymahdollisuus on ainakin pääkaupunkiseudulla toivottua ja suosittua. Kuitenkin on myös sellaisia asemakaavoja, joissa on varauksia viljelypalstoille tai siirtolapuutarhoille, mutta jotka eivät toteudu vähäisen kysynnän vuoksi. Jostain syystä siis tarjonta ja kysyntä eivät kohta. Vastausten perusteella tähän ei löytynyt selitystä ja sen selvittäminen vaatisi ehkä jatkotutkimusta.

Kyselyn vastauksissa arvioitiin, että hyötykasvien viljelyn huomioon ottamisella kaavoituksessa edistetään asukkaiden juurruttamista alueeseen sekä yhteisöllisyyden luomista. Tämä tuki teoriaosuudessa käsittelemääni aihetta, kuinka kaupunkiympäristö koetaan, ja vastauksissa se oli liitetty kaupunkiviljelyyn. Muista kaupunkiviljelyn eduista mainittiin positiivinen vaikutus terveyteen ja mielenterveyteen, oppimismahdollisuuksien luominen, ekologisuus kestävän kehityksen kannalta ja lähiruoka, jotka myös korreloivat teorian kanssa. Se, mitä ei mainittu, oli taloudelliset hyödyt.

Käsittelin teoriaosuudessa viheralueiden esteettisyyttä ja kuinka se vaikuttaa siihen, miten viheralueilla viihdytään. Palstaviljelyalueiden tulee olla esteettisesti miellyttäviä, jotta niistä tulee yleisesti hyväksytyjä ja lisää niiden kiinnostavuutta. Vastauksista kävi ilmi, että kaikki asukkaat eivät koe viljelyä positiivisena asiana. Viljelypalsta-alueita pidetään epäsiisteinä, mikä tuli esille myös teoriaosuudessa. Uutena asiana tuli ilmi, että niitä pidetään alueen arvoa heikentävänä asiana, ja että se lisää liikennettä. Tämä on hyvä perustelu sille, miksi on tärkeää ratkaista ja osoittaa jo kaavoitusvaiheessa, kuinka kaupunkiviljely voidaan toteuttaa hallitusti.

Miksi sitten hyötykasvien viljelyä ei ole huomioitu? Urbaani kaupunki, keskustamaisuus ja maan käyttäminen rakentamiseen siis rakennusten rakentamiseen olivat perusteluja sille, ettei kaupunkiviljelyä ole otettu huomioon.

Nämä vastaukset tulivat Helsingistä. Mielenkiintoista, että niitä ratkaisuja, joita Espoossa oli tehty tai joista oli ainakin keskusteltu, kuten kattoviljelyt (lukuun ottamatta Ruoholahtea) ja kansirakenteet sekä pienet palstat, ei ollut hyödynnetty. Turussa Moision aluearkkitehdillä oli omia kokemuksia siitä, ettei kukaan oikeastaan kaipaa tällaisia alueita. On mahdollista, että juuri edellä mainittu alue saattaa olla syrjässä ja ihmisillä on viljelykset lyhyen etäisyyden päässä, kuten esimerkiksi mökeillä.

Teoriaosuudessa käsittelin yleis- ja osayleiskaavoitusta. Kyselyn vastauksista kävi kuitenkin ilmi, että jos kaupunkiviljelyn mahdollisuus on otettu huomioon, niin se on tehty yleensä vasta asemakaavavaiheessa. Jälkikäteen ajatellen olisi kuitenkin ollut liian suuri työ käydä läpi kaikkien viiden kaupungin kaikki asemakaavat tähän tutkimukseen. Silloin aiheetta olisi pitänyt rajata ja käsitellä pienempää aluetta.

Yhdessä vastauksessa oli tärkeä huomio, että kaupunkiviljely olisi paremmin huomioitavissa jatkosuunnittelussa, jos se olisi otettu huomioon jo osayleiskaavatasolla tai kaavarunkotason suunnitelmissa. Tällöin tarvittava kunnallistekniikka olisi järjestetty ja maanomistus sekä vuokrasuhteet organisoitu. Vastauksissa mainittiin myös, että viljelypalsta-alueet voidaan toteuttaa ilman kaavaakin. Tällaisten alueiden ongelmaksi tulevat kuitenkin väliaikaisuus ja myös jossain määrin suunnittelemattomuuden kulttuuri.

7.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheita

Valitsemani aihe oli hyvin haastava. Kunnollista teoriamateriaalia oli hankala löytää, vaikka luinkin paljon erilaisia julkaisuja ja tästä syystä teoriapuoli jäi hieman pinnalliseksi. Aiheen käsittely oli monissa julkaisuissa hyvin mielipiteenomaista. Kyselyn vastaukset kuitenkin mielestäni tukivat sitä, mitä teoriassa olin käsitellyt. Yhdessä kyselyn vastauksessa oli huomio siitä, että hulevesien käsittelyn huomioon ottaminen on jo arkipäivää kaavoituksessa, miksi kaupunkiviljelykin ei voisi olla. En usko, että raha on kaupunkiviljelyn ongelma vaan enemmänkin asenne. Hallitulla ja aikaisessa kaavoitusvaiheessa asian huomioon ottamisella vähennetään kaupunkiviljelyn kustannuksia ja suunnittelemattomuuden kulttuuria.

Toivon, että tämä tutkimus toimii ennen kaikkea keskustelun herättäjänä. Kaupunkiviljely aiheena on hyvin laaja. Se voidaan mielestäni jakaa kahteen eri kokonaisuuteen, vaikka sinänsä puhuttaisiinkin kaupunkiviljelystä. Nämä kaksi kokonaisuutta ovat harrasteviljely ja ammattimainen peltoviljely. Peltoviljelyyn laskisin myös ruokaosuuskuntien yhteispellot. Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe voisi olla peltoviljelyn laajuus kaupunkien laitamilla ja niiden säilyminen laajenevassa kaupungissa sekä minkälaista ruokaa ne tuottavat ja mille väestöryhmille. Toinen mielenkiintoinen aihe olisi siirtolapuutarhojen tarpeellisuus nykypäivän kaupungissa sekä kolmas pohdintaosuudessa mainitsemani viljelypalstojen kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen ongelma.

Tulevaisuus näyttää, tuleeko kaupunkiviljelystä kasvava trendi vai hiipuuko innostus seuraavaan nousukauteen. Olen kuitenkin positiivisesti yllätynyt, kuinka hyvin ainakin pääkaupunkiseudun kaupunkien maisema-arkkitehdit ja aluearkkitehdit ovat ottaneet ”muutoksen” välittäjän roolin ja lähteneet rohkeasti etsimään uusia ratkaisuja perinteisten rinnalle.

Lähdeluettelo

Bohn, K. ja Viljoen, A. 2005a. Food in space: CPULs amongst contemporary open urban space. Julkaisussa: Viljoen, A. (toim.) 2005. CPULs continuous productive urban landscape. Elsevier.

Crouch, D. ja Wiltshire, R. 2005. Designs on the plot: the future for allotments in urban landscapes. Julkaisussa: Viljoen, A. (toim.) 2005. CPULs continuous productive urban landscape. Elsevier.

Dodo ry 2011. Hedelmäpuita kerrostalopihoille. Luettu 31.3.2013. Luettavissa: <http://kaupunkiviljely.fi/projektit/hedelmapuita-kerrostalopihoille/>

Dodo ry 2011. Keitä me oleme? Luettu: 26.3.2013. Luettavissa: <http://kaupunkiviljely.fi/projektit/mika-dodo/>

Espoon kaupunki, Jousenkaaren viljelypalstat 2012. Luettu: 9.1.2013. Luettavissa: http://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Kadut_ja_puistot/Puistot_ja_viheralueet/Puistohankkeet/SuurTapiola/Jousenkaaren_viljelypalstat

Espoon kaupunki, viljelypalstat 2012. Luettu: 9.1.2013. Luettavissa: http://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Asuminen/Asukkaan_tietopankki/Viljelypalstat

Espoon kaupunki, viljelypalstat, vuokrasäännöt 2012. Luettu: 9.1.2013. Luettavissa: http://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Asuminen/Asukkaan_tietopankki/Viljelypalstat/Vuokrasaannot

Espoon kaupunki 1994. Espoon pohjoisosien yleiskaava / osa I. Kaupunginvaltuusto 19.1.1994. Luettu: 15.1.2013. Luettavissa: <http://www.espoo.fi/download/noname/{B1CCB8D1-4060-41F5-818E-7B774BE01D50}/11081>

Espoon kaupunki 1996. Espoon keskuspuisto I osayleiskaava. Kaupunginvaltuusto 1.4.1996. Luettu: 15.1.2013. Luettavissa: <http://www.espoo.fi/download/noname/{3CF3B3B9-763B-414B-9926-2C1644EE13FF}/11197>

Espoon kaupunki 2004. Espoon keskuspuisto II osayleiskaava. Päiväty 25.5.1999 ja muutettu 14.9.2004. Luettu: 15.1.2013. Luettavissa: <http://www.espoo.fi/download/noname/{C204D33C-C875-480C-BF04-7C680EC5D6FF}/11191>

Espoon kaupunki 2008. Espoon eteläosien yleiskaava. Julkaistu 7.4.2008. Luettu: 15.1.2013. Luettavissa: <http://www.espoo.fi/download/noname/{08698ACD-D4BF-4792-8ACF-3B9CC093187E}/11066>

Espoon kaupunki 2011. Espoon voimassa olevat yleiskaavat. Julkaistu 19.12.2011. Luettu: 13.2.2013. Luettavissa: http://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Kaavoitus/Yleiskaava/Voimassa_olevat_yleiskaavat

Gorgolewski, M., Komisar, J. ja Nasr, J. 2011. Carrot city: creating places for urban agriculture. The Monacelli Press. New York, USA.

Hasu, E. 2009. Tarpeita, toiveita tai tyytymistä? Asumispreferenssejä koskevan tiedon käytöstä urbaanin asuinympäristön suunnittelussa. Julkaisussa: Faehnle, M., Bäcklund, P. ja Laine, M. (toim.). Kaupunkiluontoa kaikille: ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.

Heikkilä, T. 1998. Tilastollinen tutkimus. Helsinki

Helsingin kaupunki, viljelypalsta-alueen käyttö- ja hoito-ohjeet 2009. Haettu: 27.04.2012. Luettavissa: http://www.hel.fi/wps/portal/Rakennusvirasto/Viheralueet?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/HKR/fi/Viheralueet/M_kit+ja+viljelypalstat/Viljelypalstat/Viljelypalsta-alueen+kytto_+ja+hoito-ohjeet

Helsingin kaupungin tietokeskus 2000. Keskustelualoitteita 2000:1. Helsingin kestävän kehityksen A-indikaattorit. Luettavissa: http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/00_10_11_aindikaattorit.pdf

Helsingin kaupunki Kaupunkisuunnitteluvirasto 2002. Helsingin yleiskaava 2002. Luettavissa: http://www.hel.fi/hki/ksv/fi/Yleissuunnittelu/Yleiskaava_2002

Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki.

Kajantie, M. 2004. Eko-Viikki asukkaiden arkipäivässä: asukaskyselyn tulokset. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki

Koivula, U-M., Suihko, K. Ja Tyrväinen, J. 2002. Mission: possible, opas opinnäytteen tekijälle. Pirkanmaan Ammattikorkeakoulu.

Koskiahho, B. 1997: Kaupungista ekokaupungiksi: urbaanin ekologian Eurooppa. Gaudeamus. Helsinki.

Kuoppa, J. ja Mäntysalo, R. (toim.) 2010. Kestävä yhdyskuntarakenne ja elinympäristö: ympäristöklusterin neljännen ohjelmakauden tuloksia. Aalto yliopiston teknillinen korkeakoulu. Espoo.

Laihonon, M. 2003. Viljelypalsta-alueiden sijainti ja kehitys Helsingin kaupunkirakenteessa 1920-luvulta nykypäivään. Helsingin yliopisto. Maantieteen laitos. Suunnittelumaantiede. Pro gradu-tutkielma. Helsinki.

Lehtonen, H. 2010. Kaupunkiasumisen moninaisuus, palvelut ja james-konsepti. Julkaisussa: Norvasuo, M. (toim.). Asutaan urbaanisti! Laadukkaaseen kaupunkiasumiseen yhteisellä kehittälyllä. Aalto-yliopisto, Teknillinen korkeakoulu, yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Espoo.

Lovell, S.T. 2010. Multifunctional urban agriculture for sustainable land use planning in the United States. Department of crop sciences, University of Illinois. USA. Haettu: 15.01.2012. Luettavissa: www.mdpi.com/2071-1050/2/8/2499/pdf

Marttinen, V. 2012. Vantaalaiset kaipaavat lisää siirtolapuutarhoja. Vantaan Sanomat

1.2.2012. Luettavissa: <http://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/91657-vantaalaiset-kaipaavat-lisaa-siirtolapuutarhoja>

Michaels, S. 2005. Urban food growing: New landscapes, new thinking. Julkaisussa: Viljoen, A. (toim.) 2005. CPULs continuous productive urban landscape. Elsevier.

Ranta, E-L. 2010. Maaperän haitta-aineista ei ole huolta Helsingissä. Helsingin Sanomat 23.5.2010. Luettavissa: <http://www.hs.fi/artikkeli/Maaperän+haitta-aineista+ei+ole+huolta+Helsingissä/1135257035652>

Saarinen, J. 2010. Pääkaupunkiseudulla vielä 7000 hehtaaria peltoa. Metro 21.9.2010. Luettavissa: http://metro.fi/paakaupunkiseutu/uutiset/paakaupunkiseudulla_vielä_7_000_hehtaaria_peltoa/

Siirtolapuutarha- ja kesämajatyöryhmä 2009. Siirtolapuutarha- ja kesätyömajaryhmän raportti 10.2.2009. Luettavissa: http://www.hel.fi/static/helsinki/paatosasiakirjat/Kh2009/Esityslista23/liitteet/Siirtolapuutarha_ ja_ kesämajatyoryhman_ raportti_ 10.2.2009.pdf?Action=sd&id=%7BE19E5602-6223-41A5-8DA0-F3FCF287F479%7D

Suojanen, A. 2011. Vapaita viljelypalstoja löytyy vielä. Vantaan Sanomat 24.5.2011. Luettavissa: <http://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/55418-vapaita-viljelypalstoja-loytyy-vielä>

Tampereen kaupunki, siirtolapuutarhat 2012. Luettu 9.1.2013. Luettavissa: <http://www.tampere.fi/kulttuurijamuseot/kulttuuripalvelut/tapahtumat/puistokonsertit/siirtolapuutarhat.html>

Tampereen kaupunki 1998. Kantakaupungin yleiskaava 27.5.1998. Luettu: 16.1.2013. Luettavissa: <http://www.tampere.fi/tiedostot/53SsyUn17/kantakaupunginyleiskaavaselostus.pdf>

Tampereen kaupunki 2003. Vuoreksen osayleiskaava. Ehdotus 11.8.2003. Luettu: 17.1.2013. Luettavissa: http://www.tampere.fi/tiedostot/57HCL3eLD/osayleiskaava_11_08_03.pdf

Tampereen kaupunki 2008. Kaupin-Niihaman osayleiskaava. Hyväksytty: 21.5.2008. Luettu: 17.1.2013. Luettavissa: http://www.tampere.fi/material/attachments/k/unnamed_9560/selostus_liitteinen_20110512.pdf

Tampereen kaupunki 2008. Myllypuron osayleiskaava. Hyväksytty: 17.12.2008. Luettu: 17.1.2013. Luettavissa: <http://www.tampere.fi/material/attachments/m/5na69w2oG/myllypuronosayleiskaavaselostus.pdf>

Tampereen kaupunki 2012. Tampereen voimassa olevat yleiskaavat. Päivitetty 13.12.2012. Luettu: 13.2.2013. Luettavissa: <http://www.tampere.fi/kaavatjakiinteistot/kaavoitus/yleiskaavoitus/voimassaolevatyleiskaavat.html>

Tapaninen, A., Kauppinen, T. ja Kivinen K. 2002. Mitä yhteistä ympäristöllä on hyvinvoinnin kanssa. Julkaisussa: Tapaninen, A. et al Ympäristö ja hyvinvointi. Stakes. Helsinki.

Tapaninen, A. ja Kotilainen, H. 2002. Ympäristö on osa hyvinvointia. Julkaisussa: Tapaninen, A. et al Ympäristö ja hyvinvointi. Stakes. Helsinki.

Tegel, S. 2011. Lausunto Hanna-Kaisa Siimeksen ym. valtuustoaloitteesta, joka koskee kaupunki- ja kattoviljelyn edistämistä.

Teiskon-Tampereen 4H-yhdistys, palstat 2013. Luettu: 9.1.2013. Luettavissa: <http://teisko-tampere.4h.fi/palstat/>

Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki

Turun 4H-yhdistys, viljelypalstat 2013. Luettu: 9.1.2013. Luettavissa: <http://turku.4h.fi/viljelypalstat/>

Turun kaupunki, siirtolapuutarhat 2012. Luettu: 9.1.2013. Luettavissa: <http://www.turku.fi/Public/default.aspx?nodeid=12055&culture=fi-FI&contentlan=1>

Turun kaupunki, viljelypalstat 2011. Luettu 9.1.2013. Luettavissa: <http://www.turku.fi/Public/default.aspx?nodeid=12056>

Turun kaupunki 2008. Viherverkkosuunnitelma 2008. Turun yleiskaava 2025/2030 . Viherkaavan osaselvitys. Luettu: 17.1.2013. Luettavissa: <http://www.turku.fi/public/download.aspx?ID=60515&GUID=%7B9E838B7D-0A25-4E78-ADA7-6E227207D191%7D>

Turun kaupunki 2012. Turun yleiskaava 2035 – Lähtökohdat ja tavoitteet. Hyväksytty 14.11.2012. Luettu: 17.1.2013. Luettavissa: <http://www.turku.fi/public/download.aspx?ID=165005&GUID={CF4BE683-BBC8-4165-9A7E-F53C09E867E9}>

Tyrväinen, L. ja Korpela, K. 2009. Luonnosta terveyttä onnistuneella kaupunkisuunnittelulla. Julkaisussa: Faehnle, M., Bäcklund, P. ja Laine, M. (toim.). Kaupunkiluontoa kaikille: ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.

Valli, R. 2007. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa: Aaltola, J. ja Valli, R. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä.

Vantaan kaupunki 2003. Vantaan maankäytön kehityskuva. Hyväksytty: 3.11.2003. Luettu: 16.1.2013. Luettavissa: http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/30697_keku_osa1.pdf

Vantaan kaupunki 2003. Vantaan maankäytön kehityskuva ja yleiskaavan tavoitteet. Kaupunginvaltuusto 24.11.2003 – tiivistelmä. Vantaan kaupunki. Luettu: 14.1.2013. Luettavissa: http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/30696_tiivistelma.pdf

Vantaan kaupunki 2003. Vantaan yleiskaavan tavoitteet. Hyväksytty: 3.11.2003.
Luettu: 15.1.2013. Luettavissa:
http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/30698_tav_osa2.pdf

Vantaan kaupunki 2006. Marja-Vantaan osayleiskaavan selostus. Vantaan kaupunki,
Kaupunkisuunnittelu 10.5.2006. Luettu: 16.1.2013. Luettavissa:
http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/30680_020900_selostus_kv190606.pdf

Väestörekisterikeskus 2012. Taskutieto 2012. Luettu: 26.3.2013. Luettavissa :
<http://www.vrk.fi/default.aspx?id=102>

Ympäristöministeriö 2012. Yleiskaavoitus. Luettu: 14.1.2013. Luettavissa:
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=29058&lan=fi>

LIITE 1

Kysymykset

7.11.2012

Hei.

Opiskelen maisemasuunnittelua Yrkeshögskola Noviassa ja olen tekemässä opinnäytetyötä siitä, kuinka hyötykasvien viljelymahdollisuudet on otettu huomioon uusien alueiden kaavoituksessa yli 150 000 asukkaan kaupungeissa. Alla olevan kyselyn tarkoituksena on hankkia tietoa sitä varten. Kysymyksiä on 5 kappaletta. Vastaukset toivon saavani 23.11.2012 mennessä sähköpostitse osoitteeseen annika.nurmi@novia.fi . Mainitkaa vastausviestissä, kuinka haluatte itseänne mahdollisesti siteerattavan. Jos ette halua tai ette ole oikea henkilö vastaamaan, pyydän kohteliaasti lähettämään tämän sähköpostin eteenpäin. Kiitos.

Ystävällisesti,
Annika Nurmi
annika.nurmi@novia.fi

Kysymykset:

1. Onko hyötykasvien viljelyn mahdollisuus otettu huomioon uusien alueiden kaavoituksessa?
2. Kaupunki, kaupunginosa.
3. Miksi hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on haluttu/ei olla haluttu ottaa huomioon kaavoituksessa? (esim. lähiruoka, yhteisöllisyys, ekologisuus, opetus, terveys jne.)

Jos se on otettu huomioon, niin vastatkaa seuraaviin kysymyksiin:

4. Minkä tason kaavoituksessa?
5. Miten hyötykasvien viljelyn mahdollisuus on otettu huomioon? (esim. viljelypalstat, kattoviljely, puistot, koulujen pihat jne.)